БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитетториниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеткилеп

1953 май 22 ПЯТНИЦА № 98 (2783)

ӨРТЭЭ 20 КОП

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

Бистиң области (1 арын).

Школаларга экзаменнерниң баштайгы хүннеринде (1 арын).

А. Кызыл-оол.—Баштайгы хүнде (1 арын).

О. Товуу. — Политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередириниң Бүгү-эвилел ниитилелиниң район салбырының ажылы (2 арын).

Колхоз туулунда (2 арын).

Д. Бегзи. — Марксисчи-философиянын улуг чогаалы (2—3 арын).

КИНО. **С. Тамба.** — Экранда чаа чүүл (3 арын).

Кореада тайбыңчыдыла дугайында чугаалажыышкынныр (4 арын).

М. Афонин. — Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы (4 арын).

Кыдат Улус Республикада (4 арын).

СПОРТ. Бүг-бөмбүүнүң талазы-биле чурттуң бирги чери дээш (4 арын).

ПАРТИЯ БӨЛҮКТЕРИНГЕ УДУРТУЛГАНЫ КҮШТЕЛДИРЕР

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XIX съездизи болгаш ооң бадылазаны чаартынган Устав партияның организас-тургузуун экижидериниң, коммунист, партия кежигүнүнге кандидаттар бүрүзүбиле хүн-бүрүнүң харылзаазын быжыглаарының, оларны партийжи амыдыралга идепкейлиг кириштиреринің талазы-биле чаа сорулгаларны партия организацияларының мурнунга салган.

Ол сорулгаларны алдарлыы-биле күүседириниң херээнге улуг рольду партия бөлүктери ойнаар. Цехтерде, колхозтарның аңы, хову болгаш түдүг бригадаларында, хөлбан-организация, өөредилге черлеринде партия бөлүктери болза, массага партийжи салдарны чедиреринің, коммунистер болгаш кандидаттар-биле хүн-бүрү ажылдаарының эң таарымчалыг аргазы болур.

СЭКП-ниң Уставында айытканын ёзугаар алырга, 100-тен эвээш эвес кижигүнерлиг болгаш кандидаттарлыг партия эге организацияларында, бригадалар, фермалар, участоктар, цехтер аайы-биле партия бөлүктерин тургузар.

Партия бөлүктериниң ролю болгаш ажык-дузазы ам үеде колхозтарны улгатыр катыштырганын холбаштыр онаа өскен. Сөөлгү үеде бистиң областың колхозтарында, МТС-теринде, совхозтарында партия эге организацияларының хөй кезии партия бөлүктерлиг апарганнар. Ол чорук массаның ортузунга организакчы ажылды күштелдиреринге, коммунистер-биле быжыг харылзааны, доктаамал удуртулганы эвижидеринге амдыгаштан бодунуң дузазын чедирген. Партия эге организациялары, райкомнары партия бөлүктерин тургузар, оларның ажыл-чорудулгазын идепкейжидер талазы-биле эльэн дуржулганы алганнар.

Ам үеде областың колхозтарында, МТС-теринде, совхозтарында партия эге организацияларында 160 партия бөлүктери тургустунган. Ооң иштинде Улуг-Хем районунуң бүгү колхозтарында болгаш «УТКА 25 чыл ою» совхозта, Чөөн-Хемчик районнуң 9 колхозтарының 7-зинде, Сүт-Хөл районнуң 6 колхозтарының 4-түнде тургустунгулаан. Колхозтарда партия эге организацияларында партия бөлүктери колхоз бүдүрүлгезиниң кол участоктарынга: мал фермаларынга, хову болгаш түдүг бригадаларынга тургустунар ужурлуг. Партия бөлүктери коммунистерни хөй-ниити-политиктиг ажылга идепкейлиг хаара тударынга, бүдүрүлгеге оларның мурнакчы ролюн бедиреринге дузалаар болгаш партия организациязының, колхозтарның, МТС-тернің, совхозтарның ажылының бүгү талаларынга салдарлыг болур чоруун күштелдирер.

Бүгү тала-биле үлегерлиг ажылдап турар партия бөлүктериниң чижээнге Чөөн-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхозта партия эге организациязында тургустунган партия бөлүктери кирер. Ында мал ажылында, түдүгда база хову ажылында үш бөлүктер тургустунган. Мал ажылында партия бөлүү (бөлүктүң организакчызы эш Лопсан) малчылар ортузунга социалистиг чарыштыг үлегерлиг организастаан, чарыштың түңнелдерин партия бөлүүнүң хуралдарынга, малчыларның бүдүрүлге хуралдарынга доктаамал чугаалажып турар. Партбөлүк малчылар ортузунга политиктиг ажылды багай эвес тургускан, агитаторлар солун номчулгазын, беседаларны үргүлүү чорудуп турар. Организакчы ажыл бүдүрүлгеге түңнелдиг болган: эрткен чылын малдың баш санын өстүреринің планы 106 хуу күүсетинген, малдың хораар чоруу дыка кызырылган, чаш малдар менди өзүп турар. Колхозтуң эң эки кадарчызы Дөнгак Кенден 300 өшкүлерден төрүтүнген 331 анайларны бүрүн менди ажаан өстүрген. Ол ышкаш түдүг бригадазында, хову ажылында партия бөлүктери (организакчылары эштер Сүрүнмей, Күнзүн) база эки ажылдап турарлар.

Колхозтарның хову бригадаларында партия бөлүктери бригаданың кежигүннери биле механизаторларның аразында демнежилгезин быжыглаарынче доктаамал кичээнгей салыры чугула, чүге дээрге, оларның сырый дем-катыжылгалыг чоруундан көдээ ажыл-агыйның кандыг-даа түлүктээшкиниг ажылының чедишкини хамааржыр. Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозта хову бригадазында партия белүү часкы тарылга үезинде бодунуң бүгү ажылын механизаторлар-биле сырый харылзаалыг тургускан. Бригадага көргүзүг самбыразын доктаамал кылып, часкы тарылганы бедик шынарлыг эрттирери дээш социалистиг чарышты организастаан. Ажылда бичии-де четнестер кестүн келиргге, ол-ла дораан оларны узуткаар талазыбиле хемчегларни ап турар. Агитаторлар политиктиг агитацияны ажылдаар черлерге кылып турар.

Партия бөлүү—партия эге организациязының кол кеззэ болур, ол ооң удуртулгазы-биле ажылдап турар. Партия бөлүүнүң онзагай үүлү болза, бригадада, фермада, участокта, цехте болуп турар үүлдерни дүрген өөренип көөрү, массага бүгү таланың партийжи салларын халдадыры, партия эге организациязынга ол талазы-биле дузалаары болур. Партия бөлүүн дамчыштыр партбюро бодунуң болгаш үстүнде турар партия органнарының шиитпирлерин кежигүннерге, кандидаттарга дүрген чедирер, оларны ажыл-херек кырынга хажык чок күүседир.

Сорулга болза, партия эге организациялары, райкомнары партия бөлүктерин удуртурун таварылгадан таварылгаже эвес, а доктаамал боттандырары, оларны быжыглаары болур. Ол чорук бисте чамык партия райкомнарының, эге организациялардың талазындан четпес күүсетинип турар. Ооң чижээнге СЭКП Таңды райкому хамааржыр. Ында партия бөлүктерин өзу барымдаалап тургускан боордан башка, кандыг-даа доктаамал удуртулга чок, партия бөлүктериниң массага башкарыкчы салдары чок болуп турар. Партия бөлүктериниң соңгутурган организакчылары чүү кылырын билбес, а партия райкому олар-биле чаңгыс-даа семинар, хурал эрттирбээн. Партия эге организацияларының секретарьлары партбөлүктерни канчаар удуртурун билбейн турарлар. Чөокта чаа улгатыр катышкан Калинин аттыг колхозта дыка улуг партия эге организациязы болгаш партбөлүктер тургустунган. Ыча-лзажок, оларның ажылынга партия райкомунуң талазындан чогуур кичээнгей салбаанындан партия бөлүктери колхозтуң ажыл-агыйының кол адырларында—бригадаларда, фермада ажылдарның организакчылары болбайн, коммунистериниң өзүлүг башкарыкчы төвү болбайн турар. Ындыг таварылгалар бистиң областың өске-даа районнарында бар.

Партия бөлүктериниң ажылының дугайында айтырыглар партия райкомунуң бюрозунга, эге организацияларның хурзаларынга доктаамал чугаалажып көрдүнген турар ужурлуг. Партия бөлүктериниң организакчы ролюн көдүрер, чер-черде ажылдап турор коммунистер, кандидаттар-биле ажылды ол доктаамал углап-баштаан турары онза чугула.

СЭКП райкомнары, колхозтарда, МТС-терде, совхозтарда партия эге организациялары партия бөлүктерин хүн-бүрү удуртур, оларның ажылының мурнакчы дуржулгазын ниитилештирип калбартыр, партбөлүктер организакчыларын кижизидер хүлээлгелиг. Ол бүгү партия организацияларының удуртукчу ажыл-чорудулгазын партияның XIX съездизиниң салган негелделеринге чедир көдүреринге улуг идигни бээр.

БИСТИҢ ОБЛАСТА

Мурнакчы трактор бригадазы

Чаа-Хөл МТС-тиң эш Чылбак бригадазында № 3 трактор бригадазының составында 10 кижи ажылдап турар. Ол бригада баштайгы хүннерде районнуң Сталин аттыг колхозунга ажылдап, 303 га черни ацларган, 1000 ганы экижидип ажылдаан, 800 га тараа культураларын чашкан.

Ол бригаданың бир звенозу ол-ла колхозтуң болгаш Ленин аттыг колхозтуң Ооруг деп черде 400 га ажыг кызылтазын чаштырып дооскан.

Трактористерниң аразында социалистиг чарыш калбарып, кылыр ажылдың темпизи дүргедеп турары-биле кады шынзры база экижип турар. Трактористер өштер Түткүг-оол 112 килограмм, Берсенэв 143 килограмм, Содунам 92 килограмм кывар чүүлду камнап албышаан, тараа чажарының хүн нормазын 130—190 хуу күүседип турарлар.

Аныяк трактористерниң коллективи чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдап, машиналарның техниктиг ажаалгазын шын чорудуп, трактористерниң болгаш чажыкчыларның ээлчег солужулгазын план ёзугаар чорудуп турар.

Пландан ажыр тарып турар

Улуг-Хем районнуң Хендерге сумуда Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң бо чылын тарыр 580 га тараа культураларының планын МТС-тин трактор бригадазының бригадири эш Назытты-биле колхозтуң хову ажылының бригадазының бригадири эш Төмүр-оолдуң механизаторларның болгаш колхозчуларның күш-ажылын шын организастааны-биле май 10-да тарып күүсеткен. Ам пландан ажыр 100 га черни тарып турар болгаш чайгы чер ацдарылгазының планын күүседири-биле 50 га черни ацдарган.

Трактор бригадазының трактористери эштер Биче-Шыыр, Назыты олар ажыл нормазын 150 хуу чедир күүседип, кывар чүүлдерни эльэн камнап алганнар. Колхозчулардан эштер М. Чамбал-оол, Бюрбю, Динзеңмаа, Биче-кыс олар шалып, тудунгур ажылдап турарлар. Колхозта часкы тарылга болгаш чайгы чер ацдарылгазы үргүлчүлевишаан турар.

Дүк белеткелиниң планын ажыр күүсеткен

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). «Комсомол 30 чыл ою» көдээ ажыл-агый артели күрүнеге дүк дужаарының бо чылгы планын Барыын-Хемчик районнуң колхозтарындан мурнап, май 15-те күүсеткен.

Бо чорук болза, ол колхозтуң малы семис чыл ашканын болгаш малдың продуктузун чөп ажаан алырынга колхозчуларның ишчи хынамчалыын херечилеп турар.

«Большевик» колхоз дүк дужаарын 69,6 хуу күүсеткен, ол ышкаш «Кызыл тараачын», «Совет Тыванын беш чыл ою» болгаш өске-даа колхозтарда хөй кыргылдазы массалыг эгелээн, күрүнеге дүк дужаалдары чоруп турар.

Колхозта ногаа бригадазы

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Киров аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң ногаа бригадазында 45 хөрөөженнер ажылдап турар. Бригада 2 андазыннарны, 2 илиирлерни болгаш 2 тергелерни тускайлап быжыглаан, ажыл аттары база боттарында.

Майның 19-ка чедир 3 га шөлде арбузту олуртпушаан, суггартынган 25 гадан 8 ганы ацдарып алган. Бригада күш-ажылдың организастыг чуруму багай эвес, бригаданың киржикчилери черни ацдарар, илиирдөр, картофельди олуртур—мындыг үш звенолар кылдыр үстүп алган ажылдап турар.

Тараажыларның күш-ажылы

ХАНДАГАЙТЫ. (Радио-биле). Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхоз часкы тарылгазын майның 19-та дооскан, ылаңгыя кол культура болур кызылтас тарылгазының планын 141 хуу күүсеткен.

Дус-Дагда «Совет Тыванын беш чыл ою» колхоз часкы хову ажылын база чедишкиниг дооскан. Районнуң шөлдеринде колхозчу тараажыларның күш-ажылы улам калбарып турар.

Школаларга экзаменнерниң баштайгы хүннеринде

Кызылдың № 3 школазында

Бистиң улуг делгем Төрээн чуртувустуң бүгү школаларында экзаменнер эгелээн. Бистиң мурнувуста херим бар, ону болза, эртем деп адаар. Бир эвес аныяктар чаа чурттаганың тургузукчулары болур диве, ол херимни ыяавыла алыр ужурлуг деп эш Сталинның чагыг сөстерин бистиң чуртувустуң пионерлери болгаш школачылары эки билирлер.

Пионерлер болгаш школачылар баштыңчының ол сөстерин сагынмышаан, быжыг билиглер-биле чепсегленип ап, боттарын коммунистиг ниитиледдиң эртемниг, культуралыг тургузукчулары кыдыр белеткеп турарлар.

Бо эрттип турар өөредилге чылында Кызылдың № 3 школазы экзаменнерге эки белеткенгеннер. Өөреникчилерниң билин ханы болгаш быжыг апарган, өөредилгезинге күш четнестерниң саны кызырлып, чүгле кончуг эки болгаш эки демдектиг өөреникчилерниң саны көвүдээн. Чижээлзэрге, школаның бешки «Г» клазында өөреникчилер Первильева Аля, Лавренова Людмила, Петрунек Люба, Смирнова Виктория, Долгажакова Анна, Безобразова Тамара, Ненашева Раиса, Толстикова Галина олар чүгле кончуг эки болгаш эки демдектерлиг өөренип турарлар.

Майның 20-де экзаменнер эгелээн. Ол экзаменнер санның сөстүг бодалгаларындан тургустунган. Анда 6 өөреникчилер кончуг эки, он ийи өөреникчилер эки демдектерни алганнар.

Ол школаның 4-ку «Г» клазынга экзаменнер база чедишкиниг эрткен. 34 өөреникчилер диктант бижээннер. Олардан 12 кижи «5», 15 кижи «4», 7 кижи «3» демдектерлиг болганнар.

Үстүнде түңнелдерни алгаш көөрге, № 3 школаның өөреникчилери бо чылын шилчилгениң болгаш доозарының экзаменнеринге чедишкиниг болуру чугаажок.

Экзаменнерге эки белеткелдиг ужурашкан

ЭЛЕГЕС-АКСЫ. (Телефон-биле). Кызыл районнуң «Бай-Булуң» көдээ ажыл-агый артелинде чеди чыл школазы 1952—53 өөредилге чылының экзаменнеринге багай эвес белеткенгенин ооң эгелээнинин баштайгы хүнү илереткен.

Школа кончуг чараш кылдыр шиметинген, экзамен болур класстарны көргүзүг материалдары, лозунг, плакаттар-биле, дириг чечектер-биле ийи хүн бурунгаар шимеп каастаан турган.

Майның 20-де уруглар шиник кетинген, экзамен эрттирер класстарынче далаштыр шуужуп кирип турганнар. Ол хүн экзаменнер тыва IV, орус база тыва V—мындыг үш класстарга арифметиканың болгаш орус дылдың бижимелдери болган.

Ол үш класстарның экзаменнерге кирер шупту 61 өөреникчилери эртенги шакта класстарынга бүрүн олурупкан турган. Уруглардың бидиг шингээдип алганы багай эвес болган. Тодаргайлаарга: кончуг эки демдек алганнар—7, эки болганнар—27, ортумак алганнар 27.

Шупту дужааганнар

ХАНДАГАЙТЫ. (Радио-биле). Өвүр районда чеди чыл школазының коллективи 1952—53 өөредилге чылының экзаменнеринге багай эвес белеткелдиг ужуражып турар.

Экзаменнерниң эгелээн баштайгы хүнү майның 20-де школаны көрүштүг шимеп, класстарда дириг чечектерни олурткулаан турган. Быжыг билиг-биле чепсегленген школачылар чараштыр кетинипкен, экзамен болур класстарже далаштыр кирип турганнар.

Школаның директору эш С. Юревтин редакцияга дыңнатканы болза: «IV болгаш V класстарның эртенги шакта бүрүн кээп олурупкан. Орус дылдың болгаш арифметиканың бижимелинге шупту уруглар дужааган».

Баштайгы хүнде

Майның 20-зи Кызылга шокар булуттарлыг серинзимээр хүн турган. Хүн серинн болза-даа, Кызыл школачыларынга хайныышкынныг, изиг ышкаш кылдыр сагындырар болган. Чүге дизе, экзаменнерни чүгле эки болгаш тергиин эки демдектерге дужаар деп изиг күзел, долу шиитпир өөреникчи бүрүзүнүң сеткилин дөстүрбейн турган. Оларның бодалында чаңгыс-ла сорулга бар: бижимел ажылдың темазын азы онаажыр айтырыгларны биледин алгаш, сеткилди оожургатпышаан, боламчалыг белеткел-биле шевергин күүсетсе, долу харыыны берзе деп бо-ла, Мындыг дөстүнмес бодал № 2 ортумак школаның өөреникчилерин база-ла амыраттайн турган.

Эртенгиниң 9 шак. Чанчыл болган коңганың үнү диңмиреп үнгениниң сөөлүнде, школаның дөртү, бешки база быжкан билигниң аттестадынга күрүне экзаменнерин дужаар ийи онгу класстарның өөреникчилери, байырланчыг шинчи-биле шиметинген класстарынче далаш-биле кирип келгилээш, парталар санай олургулашкан. Оларның мурнунда арыг, ак саазынныр, демир үжүктер, будуктардан өске чүүл-даа чок.

Дөртү класстың шупту 30 өөреникчилери далашкан сеткилин оожургалып, эльэн каш улуг тыңылаш, шимээн чок олуруп турда, чарлыш чок ынак башкызы Матрёва Тимофеевна Архипова ийи ассистентилиг кирип кээп, экзаменнер эгелээнибиле холбаштыр уругларга байыр чедирип, оларны чедишкиниг дужаарын күзевишаан орус дылдың бижилел ажылынга «Пионерлер дузалашканнар» деп эгелиг диктантыны бижиир дугайын чарлаш, ооң текстизин ийи катап билдингири-биле номчуп дыңнаткан.

Сөзү эвээш болзажок, чугула-чугула дүрүмнерни бодунда хаара туткан болганда, ол диктант ындыг-ла белен эвес түрүганы билдингир. Ындыг болза-даа, өөреникчилер болгаш оларның башкызы-даа «арамныг-дыр» деп, шөлээн бодангылаанар. Чүге дизе, ында киргилээн дүрүмнерни уруглар эки шингээткени-биле ажыл чедишкиниг күүсетинер-даа ужурлуг турган. Башкының үш дугаргы номчулгазындан эгелеп, ол класска бижимел ажыл барык ийи шак чыгам үргүлчүлээнинин түңнелинде, ийи өөреникчи (Боря Ондар, Монгуш Төгүс) тергиин эки, чеди өөреникчи эки демдектерге күүсеткен, а оон артканы ортумак болган.

Арифметиканың бижимел ажылын күүсеткен бешки-классчыларның (башказы Вера Матвеевна Макарова) түңнели үстүнде класстыындан дора болган. Шупту 21 өөреникчилерниң дөртү (Саша Баир, Тася Ондар, Галя Чыртак, Шура Салчак) «5», ийизи «4» демдектерге күүсетсе-даа, алды кижи багай алган. Моон алгаш көөрге, ол класстың өөреникчилериниң арифметика талазы-биле билииниң деңнели бир дески эвези тодаргай-дыр.

Школаның чеди дугаргы доозукчулары ийи онгу класстарның 30 өөреникчилери орус дылдың литературазынга (башкызы Елена Васильевна Каташёва) сочиненнеиелер бижээннер. Олар боттарының бижиир сочиненнелерин совет улустуң талантылыг шүлүкчүзү Владимир Маяковскийниң «Владимир Ильич Ленин» деп шүлүглелинде Лениниң овур-хевири, пролетарның улуг чогаалчызы Максим Горькийниң «Ава» деп романының хөй-ниити политиктиг болгаш литературалыг ужур-дузазы база революсчу-демократ Николай Чернышевскийниң «Чүү кылырыл?» деп романында чаа кижилер—деп мындыг үш чүүл темалардан туралааны-биле шилип алыр ужурлуг турганнар.

Оларның хөй кезии бир дугаргы теманы шилип ап, боттарының чогаадылгаларынга Коммунистиг партияның, эң баштайгы социалистиг күрүненің үндезилекчизи болгаш организакчызы, бүгү делегейниң ажылчын аңгызының шылгарангай баштыңчызы Владимир Ильич Лениниң чырыткылаңчак овур-хевирин чогаадыкчы ёзу-биле чуруп көргүскен болганнар.

Барык алды шак чыгам үргүлчүлээн күжениишкиниг ажылдың түңнелинде, овгу-классчыларның эвээш эвес кезии орус болгаш совет литератураның идеялыг ханы утка-шынарын, ооң өлүм чок мадырларының ёзулуг овур-хевирин, орус болгаш совет боттуг амыдыралдың чечен-чогаалда канчаар чырытынганын экизи-биле шингээдип шыдаанын боттарының сочиненнеиелеринге көргүзүп, бедик демдектерге чедип шыдааннар.

Хүндүскүнүң 12 шактан эгелеп тоску класстың 21 өөреникчилери геометриянын аас шылгалдазын дужааганнар. Эртемниң башкызы Екатерина Сергеевна Воропинова бодунуң ассистентизи-биле кады шылгалданың билеттерин столга чада салгаш, өөреникчилерни чалаарга, дидимнер хөй болуп, оларның бир кажы кээп сегирип алгылаан.

Баш минуталар эрткен соонда, далаш чок, бүзүредиг харыылар удаа-дараа эгелээн. Ондар Ойдуп, Саяа Элбир, Тимүр Анчима, Мартай Амыртаа олар янзы-бүрү геометрлиг хевирлерни самбырага шеверги-биле чуруй шапкылаан, долу болгаш чиге харыыларны берип, тергиин эки демдектерни алганнар. Оон арткан өөреникчилер база-ла багай эвес харыылагылаан, эки база ортумак демдектерге четкеннер.

А. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Кызыл школаларының өөреникчилери шилчииринин болгаш доозарының экзаменнерин миллион-миллион совет школачылар-биле бир дөмей быжыг бүзүрел-биле дужаан эгелээннер. Олар чүгле «4» болгаш «5» демдектер дээш шыңгыы демиселче дидим-биле кирипкеннер.

Чурукта: Кызылдың № 2 ортумак школазының онгу-классчыларының литературага сочинение бижип слурары.

Чуруу С. Феоктистовтуу.

Чурттуң ховуларында

КУРКС. Областа бода тараалардың тарылга планын күүседипкен. Чазын тарыыр кызылтасты планында көрдүнгениниңден дыка хөйну тараан. Ону тарыырынга үскен шөлдүң үштүн бирзин хаа каракталчактай тарыыр арга-биле тараан.

Дөрт районнарның колхозтары 1200—1500 гектар черде немелде кызылтасты тарааннар. Чазын тарыыр кызылтастың пландан ажыр тарылгазы үргүлчүлевишаан.

ТАМБОВ. Областың көдээ ажыл-агый артельдеринде каватниктиг массалыг тарылгазы калбарган. Шөлдүң ол культуразын өстүрүп үндүрерин чедишкиниг шингээдип ап турар мурнакчы колхозтар бедик орулгаларны ап турарлар. Каватник тарылгазының шөлү ийи катап өскен.

ЧЕЛЯБИНСК. Областың колхозтары планын барык-ла 20 муң гектар ажыр күүсетишаан, кызылтас тарылгазын доозупкан. Тарылга шөлүнүң кезии хаа каватай болгаш кызыы одуруглуг кылдыр тарыыр арга-биле тараан.

НАЛЬЧИК. Кабардин АССР-ниң ховулуг районнарында колхозтар тараа суггарылгазын эгелей берген. Даг хемнериниң суглары эде тургустунган суггарылга бугаларын дамчыштыр күзүн тараан кызылтасче, арбайче, ногаа болгаш өске-даа культураларда чедө берген. Ооң-биле чергелештир чимистиг салтарның суггарылгазын чорудуп турар. Республикага 32 мун гектарда күзүн болгаш чазын тараан культуралар, салтар база сигеннер тараан черлер суггартынар.

СУМЫ. Областың колхозтарында гречиханың массалыг тарылгазы чоруп турар. Шөлдүң чартык кезиинге ону калбак одуруглуг арга-биле тарыыр. Ол культураның бедик дүжүттүг сорттарының тарылгазы калбарып турар.

Политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередириниң Бүгү-эвилел ниитилелиниң район салбырының ажылы

И. В. Сталинның «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп генийлиг чогаалында болгаш партияның XIX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде бистиң чүгүвуска коммунизм тургузуушкунунуң херээнге идеология ажылының канчаар-даа әжок улуг ужур-дузазын чугулаап айыткан.

Ажылчы чоннарның ортузунга идеология ажылын калбартырынга лекция пропагандазы база чугула черни эзлеп турар. Лекция пропагандазын калбартырынга политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередириниң Бүгү-эвилел ниитилели улуг рольду ойнаар.

Ниитилелдиң Тес-Хем районда салбыры СЭКП-ниң XIX съездизинге партия Төп Комитединиң ажылының дугайында отчёт илеткелинге эш Г. М. Маленковтуң «бистиң пропагандавысты, агитациявысты, парлалгавысты коммунистиг кижизидилгеже угландырар» деп айытканынга дүүшүүр болдунуң ажылын экижидер хемчеглерни ап чоруткан.

Ниитилелдиң чиңгине, чаржыкчы кежигүннеринге районда интеллигенцияның мурнакчы кезээн хаара тырттып киирген. Лекция пропагандазын калбартып чорударынга бүгү байдалдар районда тургустунган. Чүл дээрге, 1951 чылда районга ниитилелдиң 3 чиңгине, 12 чаржыкчы кежигүннери турган болза, ам 6 чиңгине 24 чаржыкчы кежигүннери бар апарган. Оларның колдуу дээди болгаш дооспаан дээди база ортумак эртемниглер болуп турар.

1952 чылда, эң ылаңгыя партияның XIX съездизиниң шиитпирлерин пропагандаларынга лекция пропагандазын калбартып чорудар талазы-биле ниитилел кежигүннеринин активчи чоруу көдүрүлген. Ниитилелдиң оргкомитеди оларның ниити хуралдарын чыып лекция пропагандазының сорулгаларын чугаалашкан. Ооң-биле кады оргкомитеттиң баштаар чериниң хуралдарын өй-өйде чорудуп, айның, кварталдың иштинде номчуур лекцияларның болгаш организастыг хемчеглериниң планварын бадылап ап турар.

Эрткен чылын районнуң чонунуң ортузунга ниитилелдиң район салбырының шугуму-биле 118 лекциялар, 1953 чылдың эрткен дөрт айларында 49 лекциялар номчутунган. Ооң иштинде И. В. Сталинның «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп генийлиг чогаалының дугайында 8, партияның XIX съездизинин материалдарының талазы-биле 26 лекциялар номчутунган.

Калинин аттыг колхозтуң даргазы ниитилел кежигүнү эш Биче-оол лекция пропагандазын бодунуң колхозунга организастаарынга идепкейлиг киржип, колхозчуларның мурнунга янзы-бүрү темаларга 11 лекцияларны 1952 чылдың 10 айдан бээр номчаан. Ооң түңнелинде Калинин аттыг колхозтуң әр, хереәжен колхозчулары бодунуң аныяк колхозун дүрген хогжүдеринге ак-сеткилдиг күш-ажылын харам чокка бээринге бедик көдүрлүүшкүнүүн илередип, хову тудуг, мал ажылынга элээн чедиишкиннерни чедип ап, күш-ажылдың сагылга-чурумун бедиидип, ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрген, база мурнакчыларның хүрээлени өзүп турар. Ынчангаш колхоз районда ниити ажыл талазы-биле мурнакчы колхоз болуп санатырын турар. Бо чорук чүү көргүзүп турарын дээрге, кайда-ла идеология ажылынче чогуур кичээнгейни салып, ажылагый айтырыын политиктиг ажыл-биле чөп холбаштырып турар болдур, ында ажылдың түңнелдери бедик болурун партия биске өөредип турарын көргүзүп турар.

Чоругунган чамдык ажылдар-биле кады ниитилелдиң район салбырының ажылында улуг четпестер бар. Чүл дээрге, хамыктың мурнунда ниитилел кежигүннериниң активчи чоруу ам-даа четпес. Лекциялар план ёзугаар болбайн ала-чаягаарлаашкынның байдалы-биле болуп турар, номчутунуп турар лекцияларның идея-теориялыг шынары куду, хүн-бүрүнүң практиктиг сорулгалары-биле чөп холбашпайн турар, контроль ажылы кошкак. Ниитилел кежигүннеринде тускай эртемниглерниң саны кончуг өвээш, чүгле 6 кижи бар, оларның 3-жү лекция номчуурунга киржип турар. Дыка хөй тускай эртемниглер ниитилел кежигүнү өвес. Ылаңгыя МТС директору эш Жолтовский, кол агроному эш Назарова, кол зоотехнии эш Ерошенко, районнуң кадык камгалал кылдызының эргелекчизи эш Эйдинов, көдээ болгаш колхоз тудуунуң кылдызының эргелекчизи эш Шөмбүл олар мынчага чедир ниитилел кежигүнү өвес, ажылчы чоннуң ортузунга лекция номчуурунга киришпейн турарлар.

Боттарының хүлээлгезин күүсетпейн турар ниитилел кежигүннери база бар. Ылангыя ниитилелдиң чиңгине кежигүнү эш Марчын, чаржыкчы кежигүннери эштер Туванчап, Дүмбүү, Кундашкин, Яковлев, Соловьева, А. Мөңге, М. Алдын-оол олар 1953 чылда чангыс-даа лекция номчуваанган. Ол ышкаш Молотов аттыг колхозта партия эге организациязының секретары эш Карма колхозчуларга лекция организастаарынга идепкейлиг өвес чоруун көргүзүп турар.

О. ТОВУУ.

Кызылдың автотранспорт конторазының чолаачызы комсомолчу А. Гурков ажылынга эки көргүзүүлерни көргүзүп турар. Ол чүк сөөртүлгезиниң планын үргүлчү ажыр болгаш долдур күүседип турар. Май айның бирги чартыының сөөртүлге планын эш Гурков 102 хуу күүсеткен.

Чурукта: А. Гурковтуң машиназының иштинде олурары.

Чуруу С. Феоктистовтуу.

Колхозтуң чылгы фермазында

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районда «Кызыл тарлачын» колхозтуң чылгы фермазының (эргелекчизи эш Шөгдыр) малчыннары бо чылын 103 кулуннарны доруктуруп алырын хүлээнген.

Калыт хайгааралды эки тургузуп, чангыс-даа кулун хорамча чок ап турарындан үстүнде алган хүлээлгени ажыр күүседиринге фактылар бар. Майның 19-ка чедир төрээн 93 бениң кулуннары шупту бар, ам төрүүр 20 бениң кулуннарын база-ла бүрүн алырын малчыннар хүлээнип турар.

С. АЛЕЕТ.

—⊙—

Сураглыг чылгычылар

Улуг-Хем районнуң Көк-Чыраа сумузунда Ленин аттыг колхозтуң чылгы мал фермазының чылгычылары чылгы мал бажы өстүрериниң күрүне планын күүседир дээш шудургу ажылдап турар.

Колхозтуң чылгы мал фермазында (эргелекчизи эш Дамдыңоол) чүгле төрүүр белер безин 115 баш бар. Ооң иштинден баштайгы хүннерде төрээн 58 беден 58 кулунну бүрүн камгалап алган. Бүгү төрүүр белерден чаңгыс-даа баш кулунну чидириг чокка менди камгалап алыр дээш чылгычы эш Хөлбер-оол бодунга алган хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип турар.

М. МААЖЫК.

КОЛХОЗТУ ТУДУУНДА

Шалыпчы ай

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК (Телефон-биле). Барыын-Хемчик райсовет күүскомунуң болгаш партия райкомунуң май 15-те болган хуралынга колхозтарда тудуг ажылының чоруп турарын чугаалашкан. Бо чылын район ниитизи-биле 24 муң кубометр тудуг ыяжы белеткээр планын чүгле 25 хуу күүсеткен, а тайгада белеткетинген оз ыяштан колхозтар төптеринде эккеп алганы чүгле 1270 кубометр.

Мооң-биле кады тудугнуң херек кырында кылдыныр турары база-ла онза хожудаашкында уламчылавышаан, тодаргайлаарга: 150 чурттага бажыңнарындан чүгле 24, бүдүрүлге болгаш культураның 21 тудугларындан 5 кылдынган, олар четче эвес, чүгле ханалары тургустунган тудуглар болур.

Бо бүгү байдалдарны өөренип көргеш, чамдык колхозтарда мурнакчы быжаңчыларның эгелекчи саналдарын ёзугаар бо чылдың майның 20-ден июньниң 20-ге чедир үени районга тудугнуң шалыпчы айы болдурарын райсовет күүскому болгаш партия райкому шиитпирлээн.

Социалистиг чарыш калбарып турар

Бай-Тайга районнуң Көп-Сөөк сумузунда «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелинде бо чылдың тудуг планының күүселдези чедиишкинниг чоруп турар.

Колхозтуң тудуг бригадазының тудугжулары чыл эгезинден бээр 100 баш хой кирер 2 кажаанын тудуун бүрүн дооскаш, 100 тонна тараа кирер бир складтын, 16 чурттага бажыңнарының ханаларын салып дооскаш, өоргаап турар. Ооң-биле кады ыяш диликчилери 2500 манзаны дилип бедеткээн.

Социалистиг чарышта киржип турар колхозчу тудугжуларның иштинде мурнакчыларның хүрээлени хүн үргүлчү көвүдеп турар. Ыяш диликчилери эштер Дактай, Кунгурук, Хикин, Алыг-Кара, быжаңчылар Магадыва, Бичин, Дембирел, Шөмбүл олар нормазын 125—200 хуу чедир күүседип турар болгаш шак ындыг мурнакчылар хөй.

Бригаданың тулугжулары бо чылдың тудуун хуусаа бетинде чедиишкинни күүседир дээш Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхозтуң тудуг бригадазын социалистиг чарышка кыйгырып алган эрес шудургу ажылдап турарлар.

С. ОЧУР-ООЛ.

Тудуг бригадазының ажылы

Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакы сумуда «Коммунизмче орук» колхозтуң тудуг бригадазы (бригадири эш Санчижап) бо чылдың тудуг планын күүседир дээш социалистиг чарышты калбартып, күш-ажылды чөп организастап турар.

Бо чылын бригада 17 чурттага бажыңы, бир уруглар яслизи, мал ажылының 3 тудугларын кылыр планныг. Ам херек кырында 5 чурттага бажыңының, бир улуглар яслизиниң тудуун дооскаш, ажыглалда киирген, электростанциязының тудуунуң ханазын дооскан. Бригаданың черде белеткетинген тудуг ыяжын тергеаш аъттар-биле үргүлчү сөөрүп турар. Бригаданың 12 дилигжилери 5 хирээ-биле үргүлчү ажылдап, 25 муң вагон метр кылын, чуга манзаны дилип белеткээн. Дилигжилер Сенди, Белек-оол олар хүнде манза дилер нормазын 2,5 катап ажыр күүседип турар. Быжаңчылар Көкпалдай, Хандывай, Кодур-оол олар ажыл нормазын хүн бүрү 150—200 хуу күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турарлар.

Ам 200 тонна тараа кирер хемчээлдиг складтың тудуун эгелээн болгаш мал кажаларынын ыяш материалын белеткээн.

М. БОРА-КӨЖЕ.

Колхоз тудуунче кичээнгей салыр

Тожу районнуң «Совет Тыва» көдээ ажыл-агый артели тудуг ажылынче кичээнгей салбайн турар. Колхоз бо чылын 12 чурттага бажыңы тудар планныг. Амга чедир оон ыяжының чартык кезинин дүжүрүп ап шыдаваан. Тудугта чыл эгезинден бээр 30 кижи доктаамал ажылдап турган болза-даа, чүгле 2 өрээл бажыңның ханазын арай боорда дооскан.

Колхоз тургустунганындан бээр туттунган бажыңнарда крышазы, кладовказы бүрүн кылдынган бажың чок. Ыяш байлак талазы-биле областың бирги чериде деп санап болур колхоз тур. Ол хирезинде-ле тудуг ажылының багай чоруп турарының чылдагааны болза, колхоз баштаар черден колхозчу суурну сайыгладып, колхозчу араттарны алажы чадырлардан чылыг, чырык чаа бажыңнарже киирер, ниитиниң малын эки кажаалар-биле хандырар айтырыгның политиктиг ужур-дузазын үнелеп көрбейн, тудуг ажылын ала-чаягаарлаашкынның байдалынга киргениниде болуп турар.

Район организацияларының талазында колхозтуң тудуунче чогуур кичээнгей салбайн турарын бо факт база хереченлеп турар.

К. МЕРГЕН.

Хову турлаанда агитация-массалыг ажыл

Часкы тарылганы бедик агротехниктиг деңнелге ыыскаа хуусаада доозары партийжи агитация ажылын күштелдирип чорударындан улуу-биле хамааржыр.

Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг колхозта партия организациязы ол негелдеңге эки билип, хову турлаанда эки билиглиг активчилерден 19 агитаторларны быжыглаан. Тарылга эгелээринин мурнунда оларның 1 хүнүг семинарын эрттиргеш оларның тарылга үезинде сорулгазын таныштырып өөреткен. Тарылга ажылы өгелээнден бээр агитаторлар 2 лекцияларны, 7 илеткелдерни, 52 беседаларны, солун номчулгаларын чоруткан. Ооң аңгыда хана солунун үндүрүп, концерт көрүлдеериин бир катап организастап чоруткан.

Партияның кескү агитациязы—дозугулар, плакаттар, шилчип чоруур тукчугаштар, янзы-бүрү диаграммалар бригадалар төптеринде эки делгетинген. Агитхуудустар 23 удаа, хана солун 4 удаа эки шынарлыг үнген.

Агитаторлардан эштер К. Өшкү-Саар, К. Дагба, А. Анай-оол, Садыы, Оюн-оол олар эң идепкейлиг ажылдап, хөй-хөй беседаларны колхочулар ортузунга чоруткан. Колхозта номчулга бажыңының эргелекчизи эш Урангай база эки ажылдап турар. Ол ыракта турар № 2 бригадада номчулга черин организастаан болгаш агитация ажылын эки чорудуп турар.

Партия эге организациязы, колхоз баштаар чери бригадалар аразынга шилчиир кызыл тукту тургускан, ону № 2 хову бригадазы (бригадир эш Дырыш-оол, партия бөлүүнүң организакчызы эш Кенден) чаалап алган ап турар. Мурнакчыларны колхозтуң хүндүлел самбыразында үргүлчү илередип чарлап турар.

Ооң-биле чергелештир часкы тарылгада колхозчулар ортузунга партияның агитация-массалыг ажылында четпестер хөй, чүл дээрге, чамдык агитаторлар боттарының хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүсетпейн турар. Чижээ, Канмы, Баир, Часкалбаа олар агитация ажылын чоруттаваннар. Социалистиг чарышты калбартырын экижидип организаставаан болгаш оон-даа өске.

М. КОДУРАК.

Агитаторнуң беседалары

Бай-Тайга районнуң «Победа» колхозунда эге школа башкызы комсомолчу эш Аттаң идепкейлиг агитатор. Колхозчулар ортузунга агитация ажылы чорудар дугайында партия эге организациязы анда даалганы берген. Эш Аттаң партийжи даалганы комсомолчу шиитпирлин-биле өрес күүседип турар.

Бо чылдың эгезинден бээр агитатор эш Аттаң элээн хөй беседаларны, номчулгаларны болгаш илеткелдерни чоруткулаан. Часкы тарылганың амгы дүлүк үезинде ховунуң ажыл-ишчилеринге агитация ажылын ол улам калбарткан.

1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының талазы-биле партияның XIX съездизиниң директивларын, көдээ ажыл-агый артелиниң Сталинчы Уставынын, Совет Эвилелиниң иштики амыдыралының улуг чедиишкиннериниң талазы-биле база делегейде болуп турар чоруктарның дугайында беседаларны участогунда доктаамал чорудуп турар. Ол колхозчуларга сөөлгү хүннерде 1 лекцияны база номчаан.

Х. ТААН-ООЛ.

Марксисчи философияның улуг чогаалы

(Ф. Энгельстиң „Людвиг Фейербах болгаш классиктиг немец философияның төнгени“ деп ажылының парлатынып үнге-ле 65 чыл болганынга)

Ф. Энгельстиң «Людвиг Фейербах болгаш классиктиг немец философияның төнгени» деп ажылы марксизм-ленинизмниң классиктиг чогаалдарының аразында шылгарангай черниң бирээзин эзлеп турар. Ол ажыл болза, ёзулуг эртемниг мировоззрение — марксизм-ленинизмни шингээдип алырынга дузалап турар болгаш ажылчы кижи-төрелгетенни чаа, аас-кежиктиг амыдырал дээш демисежиринге өөредип турар.

Ол ажыл 1866 чылда бижитинген. Тускай ном кылдыр 1888 чылдың майның ортаа үезинде парлатынып үнген.

Энгельс бодунуң чогаалынга марксисчи философияның тывылганын болгаш сайыгаанын, мурнунда туруп турган философияны марксизмниң канчаар көрүп турарын база диалектиктиг болгаш төөгү материализмниңиң кол чүүлдериниң ханы тайылбырлалын берген. Энгельс ол номда Гегельдиң болгаш Фейербахтың философиязын шүгүмчүлеп, Фейербахтың метафизиктиг материализминден база Гегельдиң идеалистиг диалектиказындан диалектиктиг материализмниң принципиальдыг ылгалын көргүзүп турар.

Ол чогаалдың бирги кезээнде Гегельдиң философиязының характеристиказы бердинген, ооң диалектиктиг методу-биле идеалистиг системазының аразында кол чорудаазы ажытынган.

Гегельдиң философиязы бүгү бар турар чүүлдерниң үндезини кылдыр идеяны, медерелди, сагыш-бодалды хүлээп көрүп турган. Ооң идеалистиг системазын ёзугаар бодунуң хөгжүлдезинде бойдусту болгаш кижини төрүп үндүрүп турар даан бодаан абсолюттуг идея объективтиг (боттуг) туруп турар. Кижи төрелгетениниң бүгү төөгүзү болза, ол шажынчы идеяның кудуку чадазындан дээди чадазынче хөгжүлдезинден өске чүү-даа эвес. Хөгжүлдениң доктаамал чадазында абсолюттуг идея бодунуң аргаларын доозуп каар, ынчаарда кандыг-даа хөгжүлде доостур. Бодунуң философтуг системазын Гегель абсолюттуг идеяның хөгжүлдезиниң доозулганы кылдыр көргүзүп турган. Ынчангаш Гегельдин-биле абсолюттуг идеяның хөгжүлдезинге дээди болгаш сөөлгү чада чедип алдынган белганда, ооң ол бодунуң илерээшкинин боттуг чүүлдүң болундан, ниитилелдиң хөгжүлдезинден тывар ужурлуг болуп турар.

Бүгү ниитилел хөгжүлдезиниң ол дээди чадазы, абсолюттуг сагыш-бодалдың боттанышкыны кылдыр Гегель ооң үезинде туруп турган реакциялыг Пруссияның күрүнезин чарлаан.

«Бүгү боттуг чүүл чогумчалыг, бүгү чогумчалыг чүүл боттуг»—деп Гегельдиң чүүлүнүң чижээнден ооң философиязының методу-биле системазының аразында кол чөрүлдээлерин илеретпишаан, ол чүүлү реакционерлер канчаар ажыглап турганын база ону шын билириндан кандыг революсчу түңнелдер үнерин Энгельс көргүскен.

Гегельдиң ол чүүлүн III Фридрих-Вильгельм болгаш ооң чалчалары бүгү туруп турар чүүлдү шынзыктырганы, полицейжи күрүнениң күчүлээшкинин философия талазы-биле чырытканы кылдыр билип турганнар.

Ынчалза-даа Гегельдин-биле бүгү туруп турар чүве бүрүзү-ле боттуг эвес. Ооң-биле деңге чүгле эргежок чугула чүве боттуг болур—деп Энгельс бижээн.

Диалектиканың көрүп турары ёзугаар боттуг чүүл боду черле ук туруп турар ниитилелге болгаш политиктиг ёзу-чурумга бүгү-ле байдалдарда болгаш бүгү-ле үелерде таарышкан шынар болбайн турар деп Энгельс айыткан. Мынчангаш, хөгжүлдениң чорудулгазында мурнунда турган боттуг чүүл боттуг эвес болу берип, бодунуң эргежок чугулазын, бодунуң туруп турар чоруунга эргезин, бодунуң чогумчалыын чидириптер. «Өлүп турар боттуг чүүлдүң орнун чаа, амыдыраар аргалыг боттуг чүүл эзлеп аптар, бир эвес эрги чүве удурланышкын чокка өлүрүнге белен болза, тайбыны-биле эзлеп алыр,—бир эвес эрги чүве ол эргежок чугула чүүлге удур чөрүжер болза, күүчүлет-биле эзлеп алыр»,—деп Энгельс бижээн (К. Маркс, Ф. Энгельс, чыыды чогаалдар том II, арын 342). Бодунуң методунуң чайлаш чок чедирип кээп турары ол чүүлду Гегель эрги чүүлдүң аспаанга бодунуң туттуруп турганындан ынчаар дорт, тода түңнелди кылбаанын Энгельс айыткан. Ооң формулазын революстуг ёзу-биле чүгле революсчулар тайылбырлап турганнар.

Бүгү-ле боттуг чүүлдүң чогумчалынын чарлап турган, Гегельдиң тезизи өске: туруп турар бүгү чүве өлүрүнге төлептиг деп тезисче шилчий берген деп Энгельс айыткан.

Гегельдиң диалектиктиг методундан үнүп турар түңнелдерни кылбышаан, Энгельс бодунуң ажылынга диалектиканын революстуг ханы утказын ажыткан. Ооң бижээни: «диалектиктиг философияда мөңге тургустунган, өскерлиишкин чок, ыдыктыг чүү-даа чүве чок. Чүге-даа, чүү-даа чүвеге чайлаш чок бадыышкынның демдээн ол көрүп турар, тургустунулганың болгаш узуткатыныышкынын,бөдүүн чүведен дээди чүвеже төнчү чок өзүп үнүүшкүнүнүң үзүк чок чорудулгазындан өске ооң мурнунга чүү-даа туруп шыдавас. Ооң боду болза, бодатынар мээде ол чорудулганың аңаа-ла көрүнчүктелиишкини болур» (Ында, арын 333—334).

Кандыг-даа шыныыг чүве болганын мөңге болгаш өскерилбес утка-биле көөр чорук бодал чок чорук болурун Гегельдиң көргүскениннен ооң диалектиказының төөгүлүг ужур-дузазын Энгельс көрген. Гегельге шынныг чүве ажытынган соонда чүгле шээжилеп алыр белен чүүлдерниң чыылдазы эвес, а билиишкиниң чорудулгазы кылдыр билдиип турган.

Ынчалза-даа Гегель боду диалектиказын шынныг түңнелдерни кылып шыдаваан. Ооң ол метафизиктиг, реакциялыг түңнелдерни кылып, методун идеалистиг системазынга дуй бастырып алган.

Доозулган философтуг системаны тургузарын орадаашпышаан, Гегель диалектиктиг методунга удур төөгүнүң болгаш бүгүле хөгжүлдениң төнчүзүн чарлаан.

Гегель чүгле философияга эвес, харын политикага реакционнер турганындан Германияның хаанныг (монархиялыг) ёзу-тургузуун шынзыктырып, революцияны херек чок кылдыр көрүп турган. Гегельдиң философиязы француз материализмни, XVIII вектиң француз революциязын аристократчы реакциялыг ёзу-биле көрген чорук болур деп Энгельс бижээн. Гегель улус массаларны мүгүлай күш кылдыр өжээргеп көрүп, герман расаны дээди раса кылдыр санап, славян улустарны «чедир сайыгаваан» улус кылдыр көрүп турган; дайынны Гегель ниитилелдиң амыдыралынга эргежок чугула, мөңге чүве кыллыр санап турган. Немец фашистер Гегельдиң ол реакциялыг үзелдерин расизмниң болгаш делегейге тергиделди чаалап алырының пропагандазынга ажыглап турганнар.

* ○ *

Энгельс бодунуң номунуң ийиги кезээнге философияның кол айтырыының классиктиг тодарадылгазын берген, тодаргайлаарга философия бүрүзүнде кол айтырыг чүү болурул дээр дугайында чугула чүүлду тайылбырлаан. Ол чүүл философтуг угланыышкын бүрүзүнүң утка-шынарын эртем ёзугаар тодарап билир арганы берип турар.

Энгельстиң бижээни:

«Бүгү философияның ылаңгыя эң чаа философияның улуг кол айтырыы болза, боданыгның амыдыралга хамаарылгазының дугайында айтырыг болур... Философтар ол айтырыгга канчаар харыылап турганының аайы-биле ийи улуг лагерьге чарылганнар. Сагыш-бодал бойдустуң мурнунда турган дижирлер... идеалистиг лагерь болган. Ынчаарга кол эге бойдус болур деп санап турганнар материализмниң янзы-бүрү школаларынга хандыгын киргеннер».

Боданыгның амыдыралга, медерелдиң материяга хамаарылгазының дугайында айтырыг болза, кандыг-даа философияның кол айтырыы болур, чүге дээрге, ол айтырыгны шиитпирлээринден кайы-бир философтуг теорияның угланыышкыны, бүгү характери ооң хамааржыр. Буржуаз философтар янзы-бүрү чаа терминнер болгаш аттар-биле чажыртынын алгаш, идеализмни, шажынны болгаш өскелерни-даа тырттып киирип, философияның ол кол айтырымын чажырып чаап каптарын бүгү арга-биле орадажып турарлар. Энгельстиң тодаратканы ол кол айтырыг кандыг-даа бол философтуг теория чүү чүве бир дугаарын, материя бе азы медерел бе деп айтырыгны салырын негеп турар. Материализм, идеализм деп билиишкин оон өске чүнү-даа бодунга хереглевейн турар. Оларны оон өскээр билир чорук оларның утказынга будулуушкунну болгаш хажыдыышкынарны чайлаш чок төрүтүнүүрүп кээр деп Энгельс айыткан.

Эртемге даяныр турар материализм-биле эртемге удур мировоззрение болур идеализмниң аразында шаг-төөгүден тура өжээннежиишкин болгаш эптеш чок демисел туруп келген. Эртеги грек философиядан эгелээш бистиң үевиске чедир философияның бүгү төөгүзү болза, ийи партиларның—идеализмниң болгаш материализмниң төөгүзү болур. Ол демисел бүгү философияның хөгжүлдезиниң чугула утказы болуп турар. Материалистиг мировоззрение идеализмниң янзы-бүрү хевирдеринге удур демиселге тургустунуп, хөгжүп келген. Эң чаа философия ийи муң чыл мурнунда турганы ышкаш база партийжи болуп турар деп Ленин айыткан.

«Материализм болгаш эмпириократицизм» деп генийлиг ажылынга В. И. Ленин Энгельстиң идеязын сайыгратпышаан, философияның партийжи чоруунуң дугайын ажылдап кылган болгаш демисежип турар ийи кол лагерьлерден дашкаар философия туруп болур дээр бүгү-ле ораладжыышкынны чылча шапкан.

Энгельс бодунуң номунга философияның кол айтырыы өске база чугула талалыг болурун айыткан. Ол болза, бистиң бодалывыс бисти долганып турар өртемчейге кандыг хамаарылгалыгыл? Бистиң бодаар бодалывыс боттуг өртемчейни билип ап болур бе, бистиң бодалдарывыс болгаш билиишкиннеривис боттуг өртемчей дугайында боттуг чүүлдүң шын көрүнчүктелиишкинин тургузуп болур бе? деп айтырыг болур. Философтарның хөй кезин ол айтырыгны болдунар кылдыр харыылап турар деп Энгельс айыткан.

Ынчалза-даа өртемчейниң биллиип болурун хүлээп көрбейн турар болгаш кижи бодунуң миннииишкиннериниң, көрүп билген чүүлдериниң өске чүнү-даа билип шылавас деп санап турар философтар (идеалистер) эвээш эвес. Чаа философияга Юм, Кант болгаш оларның хөй санныг эдериичилери агностиктер ынча дижип турганнар.

Агностицизмни, тодаргайлаарга боттуг делегейни кижиниң билип алыр аргазын хүлээп көрбес, кижиниң миннииишкиннери болгаш билиишкиннери даштыкы делегейниң көрүнчүктелиишкининиң утказынары болурун хүлээп көрбес чорукту—буржуаз философтар материализмге болгаш эртемге удур демиселге барык кол чепсек болдуруп турганнар. Агностизмниң кескү төлээдекчилерин (Юм болгаш Кант) Энгельс бодунуң номунда чылча шапкан. Агностицизм философияга тергиидекчи байдалды XIX вектиң төнчүзүнден эгелеп элээн турган.

Энгельстиң сөөлүнде чүзүн-баазын агностиктерге удур демиселди Ленинниң чорудуп турганы ынчангаш таварылга эвес.

Өртемчейни билип болурунга удурланып турган агностиктерни чылча шапышаан, Энгельстиң бижээни: «Оларны болгаш философчу өске-даа бүгү төргүлүглерни эң шиитпирлин-биле бруу шаап турар чүве чүдел дизе, ылаңгыя экспериментиде, база үлетпүрде. Бир эвес бие бойдустуң тус болуушкунунуң билиишкининин шыныын бис ону бүдүрүп, ону ооң байдалдарындан үндүрүп ап, ону бистиң сорулгаларывыска бараан болурунга албадап турарывысты бүзүредиң шыдаар болзувусса, Кантының алдыртпас «боду дужунда чүвелери» чүү-даа болбас». Бистиң миннииишкиннеривис, бодаашкынывыс, билиишкиниивис кижилерниң медерелинден хамаарышпас туруп турар боттуг чүүлдүң овур-хевирлериниң, хоолгаларының, көрүнчүктелиишкининиң утка-шынары болурун Энгельс көргүскен.

* ○ *

Энгельстиң чогаалының үшкү кезээнге Фейербахтың философиязының долу характеристиказы бердинген. Эш Сталин «Диалектиктиг болгаш төөгү материализми» деп ажылынга Маркс биле Энгельс Фейербахтың материализминден оон «кол үезинин» алгаш, ооң идеалистиг болгаш шажынчы этикалыг каттарын ырадыр октапканнар деп бижээн.

Фейербахтың философиязы Гегельдиң школазының буступ душкенинин чорудулгазында тывылган. Ол болза, Пруссияның монархиялыг күрүнезинге хамаарыштыр элээн оппозистиг турушка туруп алгаш, дворян-шажынчы идеологияга бодунуң үзел-бодалдарын удур тургузуп турган чаа

КИНО

Экранда чаа чүүл

Улуг орус драматург Алексей Николаевич Островскийни билир бис. Ол хөй шиилерниң автору. Ол орус сценаны бодунуң шиилери-биле байыткан. Помещиктерни, ылангыя садыгжыларны Островский сценага онза мергежил-биле көргүзүп чораан. Оларның кончаа дээш чүү-даа үүлгедиринден чалданмас бүжар-чүдек, кижи күүрүп ышкынган бүдүжүн бодунуң шиилеринге бижигилээн. Ооң арттырыш кааш чогаалдары бистиң улуг эртиневис.

Бистиң областың көрүкчүлери улуг чогаалчының база бир кайгамчык чогаалы-биле таныжар. Областың кино экраннарынче «Эзим» деп ийи сериялыг уран-чечен, үннүг чаа шин-кино тарап үнүп эгелээн.

«Эзим» деп шиини Ленинградтың А. С. Пушкин аттыг Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг академиктиг театры тургусканын Ленинградтың «Ленфильм» деп киночүруктарны үндүрер чери тырттырып алган.

Шин-кинода болуушкуннар кадай помещик Гурмыжскаяның ээлел черинде болуп турар. Гурмыжская элээн улгады берген бот хереэжен. Аңаа хамаарышкан эзим хөй верста черже шөйлүп, ооң ээлел черин дескиндир чаттылган. Ол эзимни «Төжектер» деп адап турар. Ол эзиминиң кезек черинин ыяжын кезип алыр кылдыр саткаш, ооң акшазын ажыглаар деп бодап алган. Ону садарының мурнунда акшаның тайлымы-биле бодунга таарышкан аныяк кижини дуурайлаар деп бодал аңаа база төрүттүнген. Ынчангаш ол гимназияга шала өөренген аныяк оол Булановту чайын ээлел черинге эккеп тургузуп алган. Бодунуң ол бүжар-чүдек бодалын чажырар дээш, аныяк гимназис келгениниң баштайгы үеэинде Гурмыжская бодунуң чоок төрел дунмазы болур Аксюшаны ол оолга кадай кылдыр бээр дээн кижи мен деп, ол уругну албадап, кончуп турар. Ынчаарга Аксюша ооң ол чажыт планын баш удур билгеш, оон ойталаан. Аксюша садыгжы Восмибратовтуң оглу Петрге шагда-ла ынакшаан турган. Аныяк кыс ол бодалын боттандырып Петрге кадай кылдыр барып аар дээрге ядыы чединмес чорук аңаа шаптыктаан, Петрниң адазы садыгжының хоптак сеткили-биле кенни өнчүлүг болурун негээн, өнчү уругда чок, а помещик Гурмыжская аңаа дуза көргүзеринден ойталаан.

Уругнуң салым-хуузу шиитпирлетинип турар үеде ол ээлел черге Гурмыжскаяның ашааның дунмазы актёр Геннадий Несчастливцев дыка үр чылдарда чер кезип чораанының сөөлүнде ап четкен. Кезинел актёрнуң чурталгазының оруу дыка берге. Ынчалзажок Несчастливцев артист деп бедик атка бүзүрелин чидирбээн. Аңаа, Несчастливцевке алдар, ынакшыл, уран-чүүл, эки сеткил болгаш чоргаарал дугайында билиишкиннер ам-даа эргим хевээр арткан. Кырган актёр ол-ла театрлар кезип чораан, турупкан, кезек дыштанып алыр дээш, каггаш чорупканы «Төжектер» деп эзимде өнезиниң ээлелинге чедип кээр. Ол хөрянин чораан, актёр апарганын ажыдыксаваан. Ынчангаш ол бодун бай кижи кылдыр адатынгаш, актёр Счастливцевти чалча кылдыр эдертип алган.

Төрээн черлериңге ээп чаныр келгени болгаш «иемниң орнунга ием» деп сачап чораан өнези-биле ужуражылга баштайгы үеде актёрну өөрткен. Ынчалзажок ооң келгениниң сөөлүнде болуушкуннар Несчастливцевтиң бодалынга хөй ынчаар бодап чораан эвес мен бе деп сезиглел тыптып келген. Ооң сезиглели шын болган.

Аксюшка бир-ле хүн ядыы актёр акызы Несчастливцевтен ооң чурталга тургузуп алырынга эргежок чугула хереглетинер 1000 рубльди берип дузалаарын дилээн. Несчастливцевте акша бок болган, а Аксюша сугже шурай бээр дээш чоруптарга, акызы ону чыпшыр четкеш, сугже халытпаан. Несчастливцев дунмазы Аксюшаны актриса (артист) болурунче кызыдып сургаарга ол чөпшээрешкен. Аксюша Несчастливцевтиң тургузар деп бодаан актёржу бөлүүнге аажок херектиг турган.

Ол аразында ээлел черниң кижилеринге Несчастливцев биле ооң «чалчазы» аңаала бир кезимел актёрлар деп билдине берген. Гурмыжская оларга ээлел черни каггаш чоруптарын дыңнаткан. Несчастливцев чоруптарның мурнунда помещик кадайдан эрги өрези 1000 рубльди негеп алган. Ооң хуузунда актёржу бөлүк тургузар деп күзели боттанырынга чоок турган: акшалыг-даа, кайгамчык актриса болуп шыдаар дунмазы Аксюша-даа бар. Ол аразында Аксюша бодунуң чурталгазын тургузар дээш сөөлгү идегели-биле акылындан дилег кылган: ону дамчыштыр Гурмыжскаядан өнчүге бээр 1000 рубльди бээрин дилеткен. Гурмыжская ол аразында аныяк оол гимназисти ашак кылдыр олуртуп апкан болгаш Несчастливцев биле Аксюшаның дилээн күүседиринден шуут ойталаан. Ынчаар орта Несчастливцев сөөлгү акшазын ядыы дунмазынга берипкеш, актёржу бөлүк тургузар дээн күзелиниң боттанышкынын ышкынган.

Ооң караанга бооп турган чүүлдерни көргеш, ыядып эгенген, ажынып хорадаан кырган актёр ээлел черниң кижилерин мындыг сөстер-биле киленнеп чугаалаар:

—Шынап-ла, дунмакым Аркадий, бээр бо өл-шык эзимче канчап, чүге-ле кирип келдивис. Хартыгалар биле үүлдерни хей чүге коргутувус, ажиким. Оларга шаптыктааш чоор! Туралааны-биле чурттаайлар-ла! Мында бүгү-ле чүве эзим иштинге турары ышкаш-тыр: кырган кадайлар гимназистерге барып ап турар, аныяк кыстар човуланныг чурталгадан хөнну калгаш, сугже халыжып турар...

Актёрларның күзели боттанмаан. Олар келгени ышкаш ядыы чединмес хевээр артканнар, ынчалзажок олар мораль талазы-биле артык күштүүн, ак-сеткилдиин көргүскеш, Несчастливцев биле Счастливцев олар Гурмыжскаяның ээлел черин каггаш чоруптары-биле кино-чүрүк доостур.

С. ТАМБА.

Тыва автономнуг областың ургларының киржилгези чүге чогул?

Бичии уругну школа самбыразында турар кылдыр сиилип каан. Ол уруг совет кижи бүгүдеге чоок болгаш эргим «Бистер тайбың талазында бис» деп сөстерни украин дылда чүткүлдүү-биле бижип турар. Ол сиилилгени Украинада Луцк хоорайда 14 харлыг школачы Борей Климчук уран-шевер кылдыр ыяштан оя кезип сиилип каан. Ооң ол ажылын чоокта доозулган ургларның уран чогаадылга талазы-биле чедиги Бүгү-эвилел делгелгезинге киирген турган. Ол делгелгени ВЛКСМ Төп Комитеди биле РСФСР-ниң чырыдыышкын Министерствозу организастаан.

Шак ол чаңчыл болган делгелгеге 7 муң ажыг чогаадылга ажылдары келгидээн. Чогаадылга уран-чүүлүнүң көскү ажылдакчыларындан тургустунган тускай комитет дээре деп көрдүнген 800 ажыг чогаалдарны үргүлчү делгеп көргүзери-биле шилип алган. Совет чурукчулар Эвилелиниң делгелге залдары ындыг каас турбаан ышкаш сагындырар. Совет ургларның байлактыг сеткил-соруу көрүкчүлерниң мурнунга ажытынар. Аныяк чурукчуларның көскү характары чүү-даа кагбаан. Олар бистиң боттуг социалистиг амыдыралывыстың хөй талаларын сонуурган турарлар. Оларның чогаадылгазының байлактыын! Делгелгеде улуг, биче чуруктар, янзы-бүрү арга-биле кылгылаан өң-баазын чурулгалар, дааранылганын, чазанылганын, аргылданын, ыяш болгаш сөөктерге оян сиилириниң дыка хөй кылыглары көргүстүнүп турар.

Москва чурттуг Витя Выплов «Демонстрациядан чаныр келгени» деп чурукту кылган. Ереван чурттуг Алик Алоян бодунуң чуруун «Хөвеңни — Төрээн чуртка» деп адаан. Ындыг ажылдар дыка хөй.

Делгелгеде эвилелдешкен республикаларның, автономнуг республикаларның хөй нуруузунуң, Россия Федерациязының крайларының болгаш областларының ургларының чогаадылга ажылдары бар болуп турар. Тыва автономнуг областың ургларының чаңгыс-даа ажылы ол делгелгеде чок болгаш мурнунда-даа делгелгелерге база киришпейн келген.

Ол делгелгеде Тыва автономнуг областың ургларының ажылы чогун чүүнүн-биле тайылбырлап болурул? Чүүнүн-даа мурнунда ВЛКСМ обкомунуң, облононуң ургларның чогаадылга мергежилиниң талазы-биле өзүлдезинге сагыш салбайн турарыңда болуп турары-биле тайылбырлаар.

Ам ээлчеглиг сески Бүгү-эвилел делгелгезинге белеткед ажылдары калбарып эгелээн. Ол делгелгеге Тыва автономнуг областың пионерлериниң болгаш школачы ургларының ажылдары бодунуң черин ээлээн турары чугула.

А. АПАРНИКОВ.

Москва хоорай.

Профэвилел ажылын өкижидер

Бай-Тайга районнуң «Победа» колхозта 20 ажыг кежигүннерлиг профэвилел бөлүү бар. Ук организация мурнунда чылдарда бодунуң ажыл-чорудулгазын эки чорудуп турган. Тускай комиссиялар тургустунган, кежигүннерниң үчёлу эки, кежигүн дадывыры өй-шаанда хавыртынар, кежигүннерниң саны өзүп турган.

Профэвилел бөлүүнүң удуртукчузунга эш Сундуй-оолду соңгаан сөөлүнде бөйдал өскерилген. Бөлүктүң ажылы чорбаастаан, чаа кежигүннер киирип аддынмастаан. Эш Сундуй-оолдуң оралакчызы эш Салчак 1952 чылдың декабрь болгаш бо чылдың январь айларының кежигүн дадывырын хавырып алгаш, билеттерге марка чыпшырып бербээн. Ол дугайын айтырарга, «бээр мен» деп каар. Ам үеде февраль айлан бээр дадывыр хавыртынмаан болуп турар.

Профэвиледдің район организациязы бо профэвилел бөлүүнүң ажылын мынчага дээр удуртпайн, четпестер талазы-биле хемчег албайн турарының чылдагааны чүде ирги?

Бисте профэвилел бөлүүнүң ажылын өкижидерин кежигүннер негеп турар. Чогуур хемчеглерни дарый алза чогуур.

Е. КУЛАКОВА.

Аазаашкынны ажыл-ишке холбаштырар

Өвүр болза, областың ыракы районнарының бирээзи. Ында, колхозчу суурлар, школа четкилери калбарып, медицина болгаш ветеринария албан черлери өзүп турар, а районнуң төвү Хандагайты суурнуң чурттакчы чону хун-бүрү көвүдеп, бүдүрүлге болгаш культураның албан черлери үргүлчү немежип турар.

Хөгжүлдениң мындыг соскаал чок бурунгаарлашкынындан областың кинофикация эргелели (начальниги эш Ханашевич) хожудап, чоннуң кино талазы-биле негелделерин хандырбайн, ону чүгле куруг аазаашкыннар-биле кызыгаарлап турар. Өвүр районнуң төвүнге турум кинону тургузарын болгаш колхозтар суурларынга көжер кинону организастаарын эрткен 1952 чылдың октябрьда «Шын» солунну дамчыштыр аазаан турган, эш Ханашевичиниң ол сөзү амга чедир түүнел чок артпышаан.

Мурнуку чылдарда чоруткулаан кино моторлары район төвүнде дадара берген чыткылаар, а механиктери Шивит, Трофим олар арагачылар болган.

Партияның район комитеди болгаш райсовет күүскому бо бүгүнү биле тура область организацияларының мурнунга шиитпирлиг айтырыг тургуспайн турары база-ла шын эвес. Совет албан черинге бюократизм туруп болбас, чоннуң негелге хомудалдарынга ээлдек болуру чугула.

Д. СЮНДЮП.

Чамдык столоваяларга чемненикчилер үр манаар, хөй шак эрттирер чоруктар бар.

— Бисти дарый чемгерериниң улуу, харын бистиң шагывысты чиир улус-ла тур бо.

Горпонуң багай удуртуп турарында

Кызылдың автотранспорт конторазының чанында столовая онза багай ажылдап турар. Ажытынганының баштайгы шактарында чеми мүн-ие чүгээр: бышкан база изиг-даа болур, а сөөлзүреди чем чүгле соок эвес, харын чиг апаар.

Ажылдакчыларының чемненикчилерге ээлдек эвезинден ангыда олар ажылының үеэинде читкилей бээр, чемненикчилерни манадыр түүлдер хөй таварышкылаар.

Чемненип келгеннерге таарымчалыг байдалды база тургуспайн турар. Хеп аза черде тускай кижи чок, келгеннерде чагылыг-даа кижи ол-ла хеваэр столга олуруптар. Арыг-шевер чок шак ынлыг байдал столовая ажыддакчыларынга тоомча чок чаңчыл апарган. Бо бүгү болза, горпонуң столовааны багай удуртуп турарында.

В. БЮРБЮ.

Чагылгаларны ээлеринге чогуур өйүнде чедирер

Хендерге көдээ Совет Улуг-Хем районнуң ыракы сумуларының бирээзи. Ында Маленков аттыг колхоз, суму төвүнде школа, медицина болгаш ветеринария база культураның өске-даа албан черлери бар. Айтырыг солун чагыылгазы болгаш почта тарадылгазының дугайында тургустунуп турар.

Сумуда номчукчулар 500 ажыг турунда бо чылдың чагылдазы чүгле 246, ылангыя суму Совединиң даргазы эш Белек-оол, парторганизация секретарьлары эштер Натпит-оол, Быштакай, эмчи эш Анай, зоотехник эш Ханды, комсомол организациязының секретары эш Алдын-оол, интернат эргелекчизи эш Баазаң олар безин чаңгыс-даа бижидилге чок.

Моон-биле кады солун чагыылгалында шын эвес чорук база бар. Дузаламчы алыр иелерниң акшазындан Суму Совединиң даргазы эш Белек-оолдуң айтыышкынын өзугаар солун бижидилгезинге тырттырып эгелээн. Ынчаарга районнуң «Кызыл тук» солунунуң чылда өртээ 10 рубль 40 копеек турда, элээн (О. Сапык ышкаш) иелерден 14 рубль 40 копеек казып алган. Ол ышкаш колхозчу малчын эш Базыр-оолдуң бо чылдың эгезинде чыл хуусаалыг «Шын» солун чагыткан акшазын Маленков аттыг колхозтуң даргазының оралакчызы эш Маспың-оол хуузунда ажыглаанындан бижидикчи мынчага чедир чаңгыс дугаар албаан. Мындыг чурум чок байдал сумуда дыка хөй.

Сумуда почта тарадылгазында байдал оон-даа тора. Район төвүнден почтаны неделяда 3 катап алыр тургаш, херек кырыкда ийи неделяда 1 катап ап турар, чамдыкта «чорумалдар» дамчыштыр-даа эккелдирткилээр. Почтачы эш Шивиттиң шак ындыг харыысалга чогуудан дыка хөй чагылдалар ээлеринге келбейн, орукзара будалын читкилээн.

Т. БАЛГАН.
Т. ДУНГАР-ООЛ.

Чоннуң чөптүг негелделерин хандырар

Эрзин районда «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң төвү улам-на калбарып, суурнуң чурттакчы чону өзүп турар. Кижилерниң билии, культуразы бедээни-биле оларның ол талазы-биле негелдези бөза улгадыр.

Колхозтуң сууру район төвүнден 40 километр черде. Баар база келири-биле катай 80 километр черге кинолап мунар хостуг аът болгаш машина ажылдың чугула үелеринде каза турар. 1952 чылдың ноябрьдан эгелеп ол суурга чаңгыс-даа катап кино барбаан.

Бо айтырыгны район организацияларынга чеже катап тургуспаан дээр. Удуртулганың концеляр-бюократыг стили амдыраа чедир үзүткатынмаанындан чоннуң чөптүг негелделери түннел чокка артпышаан. Районда көжер кинону ажылдарын чон негеп турар.

К. ЛАМАЖАП.

өзүп олурган радикаль буржуазияның философиязы турган. Ынчалза-даа немец буржуазия дыка кызыгаарланчак болгаш революстуг ажыл-чорудулганы чорудар шаа чок турган. Фейербах чүгле революсчу эвес турган эвес, харын идепкейлиг революстуг демиселден дашкаар турган.

Фейербах болгаш Гегельдиң школазының чөөн кезин политикага шажынны шүгүмчүлээри-биле кызыгаарлатынын турган болгаш ол шүгүмчүлелден ниитилел тургузуун шүгүмчүлээринче кирип шыдаваннар.

Ынчалзажок хүрээ шажынынга удур демиселдиң негелдези Фейербахты, чөөн гегельчилерниң чамдыктарын чүгле гегельдиң идеалистиг системазындан чарлырынга эвес, харын материализмге чедирген.

1841 чылда Фейербахтың «Христианствонуң утка-шынары» деп ному үнген. Фейербах ол номунга Гегельдиң идеализмин шынгыы шүгүмчүлелге таварыштырган болгаш материализмниң тиилелгезин чарлаанын Фейербахтың улуг ачы-хавыязы ол кылдыр Энгельс санап турган. Ол номунуң кол үүлдерин Энгельс мынчаар бижээн: «Бойдус кандыг-даа философиядан хамаарышпайн туруп турар. Бойдус болза, ооң продуктулары болур бистерниң, кижилерниң өзүп келген үндезинивис болур. Бойдустан болгаш кижиден дашкаар үүлдаа чүве чок, бистиң шажынчы даап бодаашкынывыстан тургустунган дээди амытаннар дээрге—бистиң бодувустуң утка-шынарывыстың даап бодаан көрүнчүктелиишкини-дир». (Ында арын 348).

Боданыгның амыдыралга хамаарылгазының дугайында—философияның кол айтырыын материалистиг өзү-биле шиитпирлеп турган хирезинде Фейербах материализм деп өске удурланып үнген деп Энгельс бижээн. Фейербах XVIII векпиң материализминиң четпестерин ажып тиилеп шыдаваан, харын бойдус эртеминиң, шажынның, моральдың болгаш политиканың айтырыгларын билиринге олардан чыъдып калганын Энгельс айыткан.

Эрги материализмниң кошкаа болгаш кызыгаарланчаа үш кол демдектиг турган.

Бирээде, эрги материалистер механиктиг материалистер турган. Бүгү-ле эртемнерден механика ең хөгжүлделиг турган ужурундан олар механиканың кызыы хемчээлин бүгү бойдуска, химиктиг болгаш органиктиг бойдустуң болуушкуннарынга база ниитилел амыдыралының болуушкуннарынга хереглеп турганнар.

Ийиде, оларның материализми метафизикчи, диалектикага удур турган. Бойдустуң болгаш ниитилелди олар шимчевес, өскерилбес утка-шынар кылдыр көрүп турганнар. Гегельдиң диалектиказының ажыктыг үрезинин Фейербах мырыңай билбээн болгаш Гегельдиң идеализми-биле кады ооң диалектиказын шуут октапкан.

Үште, Маркска чедир турган бүгү материалистер кижи ниитилелиниң төөгүзүн билириңге арыг идеалистер болуп турганнар. Бойдусту материалистиг турушчиле тайылбырлавышаан, өртемчейни материалистиг өзү-биле билирин ниитилел амыдыралынче нептередип шыдавас турганнар, ниитилел хөгжүлдезинге кижилерниң идеялары, билиишкиннери шиитпирлиг ужур-дузалыг болур деп санап турган.

Эрги материалистерниң кызыгаарланчак чоруу оларның философиязы мөлчүкчү буржуаз ажыгларның философиязы болуп турганы-биле тайылбырлатынар.

Ниитилелди болгаш моральды Фейербах идеалистиг өзү-биле көрүп турган.

Фейербах ниитилел айтырыгларын чырыдарынга келгеш, ооң метафизикчи материализминиң кызыгаарланчааның хараазы-биле идеализмче чайлаш чок кирип турган.

Ниитилелдиң анализин кылырда Фейербах эге чүүл кылдыр материалдыг бүдүрүлгени болгаш бүдүрүлге харылзааларын эвес, а «кижини» ажыглап турган. Фейербахтыг-биле кижи болза—бодап клан, чүгле бодаар аргалыг хоозун амытан, ол «кижи» кол чүүл—кижиниң амыдырап чурттаар чоруунга херектиг материалдыг үүлдерни бүдүрер аразы чок болуп турарын Энгельс бижээн. Фейербахтыг-биле кижи төөгү талазы-биле сайзырап, кайы-бир ниитилел формазындан өске формаже шилчип турар кижи эвес, угаан-бодалдың делегейинде чурттап турар кижи болуп турар. Кижи ниитилели Фейербахтыг-биле арыг бодалдың, моральдың, аажы-чаңчыл харылзааларының тергиидээшкини болур. Ынчангаш Фейербах ниитилелдиң өзүлүг тургузукчулары, материальдыг үүлдериниң бүдүрүкчүлери—массалардан өскениң күжү-биле амыдырап турар мөлчүкчүлериниң аразында ылгалды чажырып чаап турган.

Фейербах эрги хүрээ шажынын шүгүмчүлеп турган. Ынчалза-даа шажынны дүжүрерин ол күзеваан, ону чүгле чаа будук-биле чаап турган. Ол эрги шажынның орнунга «кижи» шажынын, ынакшылдың шажынын тургузарын оралдажып турган. Ооң утказы болза, кижилериң аразында эр, хөрээжениң болгаш моральдың харылзаалары бурганчыдып турганы болур.

Фейербах бодунуң «чаа» шажынын тургузарда кижи төрелгетениң үе-чадалары бот-бодундан шажында өскерилгелер-биле ылгалып турар деп мырыңай хоозун принциптен үндезилээн. Моральды бурганчыгканынга үндезилээн чаа шажынны тургускаш, Фейербах туруп турар ниитилел өзү чурумнарын өскерттир деп бодаан.

Фейербахтың моралының кол принциви аас-кежиинче күзел болуп турган. Фейербахтың ол үзели аңгыларның демиселиниң эптеш чок чөрүлдээлерин эптештирер оралдажыышкын, ол демиселдиң үеэинде бүгү кижилериң аас-кежиин оларның бот-боттарынга ынакшыжарының аргазы-биле боттандырар дээн оралдажыышкын болурун Энгельс илереткен. Аңгылыг ниитилелде тергиидекчи аңгылар дарлаткан аңгыларның аас-кежиинче күзелин чүгле хүндүлеп көрбейн турар эвес, харын боттарының аас-кежиинче күзелдери-биле хөме базып турар дээрзин Энгельс айыткан.

Фейербахтың моралы бүгү үелерге болгаш бүгү улустарга таарыштыр кылдынган, ынчангаш ол кажан-даа, кааа-даа хереглетинмес. Херек кырында аңгы бүрүзүнде бодунуң моралы, бодунуң чурумунуң дүрүмү туруп турар. Аңгылыг ниитилелге аңгылан дашкаар кижиниң ниити моралы туруп шыдавас болгаш болдунмас деп Энгельс бижээн.

Фейербахтың моралының Энгельстиң чылча шаап шүгүмчүлээни амгы үедеги барыын социалистерге чылча согуушкун болур. Олар болза, ажылчын аңгы-биле буржуазияның аразында демиселдиң чадазы шагда-ла эртте берген, чаа чада эгелээн, ажылчыннарның болгаш буржуазияның моралын «өкижидери» кол рольду ойнап турар деп хуурмак суруттаалды салып турарлар. Капиталистерге удур ажылчыннарның эптеш чок демиселин шаптыландырып дөгейлендирерин барыын социалистер оралдажып турарлар.

Энгельстиң ному бодунуң дайзыннарынга удур демиселге ажылчын аңгыны чепсегдеп турар.

* ○ *

Энгельс бодунуң чогаалының дөртү кеззэнге философияның төөгүзүнге марксизмниң кылганы өзүлүг революстуг эргилдениң утказын көргүскен, диалектиктиг болгаш төөгү материализминиң дончу болгаш ханы характеристиказын берген.

Маркс-биле Энгельстиң төөгүлүг ачыхавыязы чүдел дээрге, төөгүнү материалистиг өзү-биле билирин ниитилел болуушкуннарын өөренириңче нептереткенинде, мурнунда туруп турган төөгү талазы-биле эртемнериң кол четпестерин ажып тиилээш, төөгүде чаа аңгы—пролетариаттың холунга делегейин революстуг өзү-биле чаартырының күчүлүг чепсээн бергенинде белүр. Ол ажыдыышкынга Гегельдиң диалектиктиг методунуң ажыктыг үрезинин алгаш, ооң идеалистиг хавыын ап октапкаш, аңаа шуут удурланышкак чаа, материалистиг диалектиканы Маркс биле кады канчаар ажылдап кылганын Энгельс бижээн.

Гегельдиң диалектиказынга удурланыштыр марксичи материалистиг диалкетика эртемниң билиглериниң быжыг суурунга даянып турар. Марксичи диалектика болза, ол билиглерни түүнеп байытканы, олардан үнген философтуг түннелдер болур. Бойдус эртеминиң үш улуг ажыдыышкыннарынын: ылаңгыя клеткени, энергияның хуулуушкунунуң хоойлузун болгаш хевирлериниң тывылганының төөгизин ажытканының хараазы-биле бойдуста болуп турар болуушкуннарның бот-боттарының аразында харылзаазын билип алыры кайгамчык улуг базымнар-биле бурунгаарлаанын Энгельс «Людвиг Фейербах» деп ажылында көргүскен.

Бойдуста болгаш ниитилелде хөделип турар хоойлуларның чаңгыс-аайының ханы анализин база ооң-биле кады ниитилелдиң төөгүзүнде ниити хоойлуларның хөделиишкиннериниң оларның бойдуста хөделиишкиннериниңден кол ылгалын Энгельс көргүскен.

Бойдуста чүгле мугулай, медерел чок күштер хөделип турар. Ында медереп билдинген, күзээн сорулгалар кайда-даа чок. Ниитилел төөгүзүнде ындыг эвес, харын ында медерелдиг кижилер хөделип турар болгаш баш удур медереп билген күзел-бодал чокка чүү-даа кылдынмайн турар. Ынчалза-даа ниитилелдиң төөгүзү бодунуң иштики ниити хоойлулары-биле тодаратынып турар деп Энгельс айыткан.

Энгельс бодунуң ажылынга бойдуста болуушкуннарның харылзаазы болгаш бот-бодундан хамаарылгалыы бойдустуң хөгжүлдезинин дүрүм өзугаар үүлү болуп турары ышкаш, ниитилел амыдыралында болуушкуннарның харылзаазы болгаш бот-бодундан хамаарылгалыы таварылга эвес, ниитилел хөгжүлдезинин дүрүм өзугаар үүлү болур дээрзин көргүскен. Бир эвес материализм черле медерелди амыдыралдан тайылбырлап турар болганда, ынчаарга ниитилел амыдыралынга материализмни ажыглаарда Маркс болгаш Энгельс ниитилелдиң медерелин ниитилелдиң амыдыралындан тайылбырлаарын негээн.

Эрги материализм ону кылып шыдавазын. Ол материализм ийи кол четпестерлиг турган: Бирээде, эрги материализм болза, төөгү талазы-биле идеальдыг чылдагаанныг күштерни болуушкуннарның сөөлгү чылдагааннары кылдыр санап, оларның артында үү чаштынып чыдарын, ол чылдагаанныг күштерниң боттарының чылдагааннары чүдел дээрзин билип шыдаваан.

Эрги төөгү эртемниң ийи дугаар кол четпес чүвези чүде турганыл дээрге, төөгүнүң болуушкуннарының дугайын массаларның ажыл-чорудулгазындан үндезилевейн, а тус-тус деятельдерниң, кижилерниң өзел бодалдарындан көрүп турганында. Аңаа удурланыштыр Маркс болгаш Энгельс төөгүнүн шимчедикчи күштери болза, улус массаларның ажыл-чорудулгазы болурун, а аңгылыг ниитилелге — аңгы демисели болурун көргүскен.

Төөгүде кижилериң ажыл-чорудулгазының чылдагааннары, шимчедикчи күштери болза, кижилериң экономиктиг, бүдүрүлге харылзаалыры болурун төөгү материализми ажыткан.

Ниитилелдиң ол шимчедикчи күштерин ажыдар арганы төөгүнүң чаа үеэи берген деп Энгельс айыткан. Англияга болган үлетпүр эргилдези, Францияга буржуаз тургузугнуң тиилелгези дээш демисел, төөгүнүң оруунче пролетариаттың киргени,—бо бүгү болза, бүгү ең чаа төөгүнүң шимчедикчи күштери болза, аңгы демисели, буржуазия-биле пролетариаттың аразында аңгы демисели болур дээрзинин дугайында маргыш чок фактыны ажыткан. Бодунуң ээлчээнде аңгыларның аразында демисели кедизинде барып кайы-бир аңгының экономиктиг тергиидээшкини дээш болуп турар.

Марксизмниң мурнунда үениң философиязы күрүнеи, политиктиг эрге-чагырганы, эргени тодарадыкчы чүүл кылдыр, а экономиктиг харылзааларны тодаратынып турар чүүл кылдыр санап турган. Шынында күрүне, политиктиг эрге-чагырга ниитилелдиң экономиктиг тургузуу-биле тодаратынып турарын марксизм бүзүреткен. Күрүне болза, тергиидекчи аңгыларның холунга еске аңгыларны базарының чепсээ болурундан еске чүү-даа эвес.

Ооң-биле денге ниитилел амыдыралынга күрүненің ролюн төөгү материализми канчап-даа бичелетпейн турар. Харын тергиидекчи аңгының эрге-ажыктарын камгалавышаан, ол аңгының политика талазы-биле тергиидээр чоруун хандырып турар улуг күш болурун Энгельс демдеглээн. Тергиидекчи аңгыга удур демисел болза, политиктиг демисел болур деп чугула түннел оон үнүп турар.

«Тергиидекчи аңгыга удур дарлаткан аңгының демисели чайлаш чок политиктиг демисел, хамыктың мурнунда ол аңгының политиктиг тергиидеңге удур демисел болу бээр»—деп, Энгельс бижээн (ында, арын 377).

Күрүне дугайында айтырыгны ынчаар салганы пролетариаттың демиселин политиктиг эрге-чагырганы чаалап алырынче, буржуазияның диктатуразын узуткаарынче угландырган.

Энгельс бодунуң номунга чүгле күрүне эвес, харын идеология экономиктиг харылзаалардан хамааржыр, оларның илереэшкини болур деп бижээн.

Энгельстиң «Людвиг Фейербах» деп чогаалы парлатынып үнгенден бээр 60 ажыг чылдарның дургузунда эртемниң хөгжүлдези бурунгаар байгамчык улуг базымнарны кылган. Эртемниң чаа ажыдыышкын бүрүзүнден марксичи өөредиг бодунуң чаа бадыткалдарын ап келген. Пролетариаттың аңгы демиселиниң чаа төөгүлүг үе-байдалдарында Ленин болгаш Сталин марксизмни улам ыңай сайзырадып көгжүткен. Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле ам кижи төрелгетениң үштүн бири ізрлал болгаш мөлчүлгеден кажан кезээде хосталган. Ол түктүн адаа-биле хостуг чурттарның улустары болгаш бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен империалистиг реакцияның күштеринге удур, коммунизм дээш демиселге улам-на сырый ватыжын түрүлдер.

Д. БЕГЗИ.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

АНГЛИ-АМЕРИК ЧӨРҮЛДӘЗЛЕРНИҢ ЧИДИГЛЕНГЕНИ

Барыын Европа чурттарының доллар зоназы-биле санаашкыннарында карылгаларның айтырыының талазы-биле хөй хомулалдарны барыын европа парлалгазындан көрүп болур. Ол айтырыг Барыын Европаның бүгү чурттарында дувурөөзинни хайныктырып турар. Британ ортулуктар база-ла оон аңгыланмайн турар. Ол биллингир: чыл дургузунда Барыын Европаже 4 миллиард доллар өртектиг бараанны кирер сөөртүп турар, а оон чүгле 1 миллиард өртектиг бараан үндүр сөөртүп турар. Оон-биле кады Барыын Европа чурттарының даштыкы салыг саарылгазы эрткен чылдың чүгле тос айларының дургузунда 1951 чылдың ол-ла үезинге бодаарга 400 миллион доллар кудулаан.

Бо бүгү болза, атлантика «эвилелчилерниң» АКШ-тан хамаарылгазының уржуу болуп турар. Ол хамаарылга болза, хамыктың мурнунда америк монополияларның боттарының эрге-ажыктарынга бараан болуп турар «дузаламчының» янзы-бүрү америк программалары-биле үндезилетинип турар.

Барыын Европа чурттарының даштыкы садыының улуг сандараашкыны болза, америк «дузаламчыны» садыглажыышкын-биле, база садыглажыышкын боорда ылгай көөр чорукту чок кылыр садыглажыышкын-биле солуурунуң дугайында айтырыгны АКШ-тың мурнунга улам шыңгыы тургузарынче ол чурттарны албадап турар. Дузаламчы болгунар политика болур, ынчалза-даа «дузаламчы» эвес, а «садыг» принциви—дээре деп «Таймс» деп англи солун маңаа холбаштыр бижээн.

Доллар зоназы-биле саналашкыннарда карылгаларның ужурундан АКШ-биле садыглажыышкында барыын-европа чурттарның деп эвес байдалын чоокта чаз англи сан министри Батлер чидин-биле шүгүмүүлээн. Садыгны калбартырының хереө дээш «когаралдарга таваржырынга беленин Англия көргүскен», ынчалза-даа «Атлантика океанның өске талазында» чорудун турар политика аваа шаптыктап турар деп ол медеглээн.

«Санди таймс» деп англи солуунуң аажок ажыы-биле медеглээнин ёзугаар алырга, америк политика үргүлчү-ле Англияга хоралыг кылдыр чорутунун турар.

Англияның, Францияның болгаш өскелаа барыын-европа чурттарының даштыкы «дыының кырында доллар карылгазы доктаамал айыыл болуп турар. Олар ол карылганы үзүткан шыдавайн турарлар, чүге дээрге улуг америк казайлылар болгаш өске-даа хөй кызыгаарлалдар ол чурттарның АКШ-че экспортунга шаптыктап турар. База өске талазындан олар ССРЭ-биле, Кыдат Улус Республика-биле болгаш улус демократиязының чурттары-биле ажыктыг садыгны Бөтүүлдің америк хоойлузунуң ужурундан хөгжүдүп шыдавайн турар.

Ынчалза-даа АКШ-тан хамаарылганы чок кылырынче кыйгырып турар үнер барыын-европа чурттарының ажыл-хереки политиктиг бөлүктеринде удаа-дараа чангыланып турар. Чижээ, сан министри турган (лейбористиг чазакка) Гэйтскелл болза, «доллар чок делегей-биле» садыглажыышкынны калбартырынга бодунуң политиказын үндезилээринче Англияның чазаан кыйгырып турган. «Катышкан Штаттарда сөөлгү үеде болуп турар бүгү үүлдер болза, бистің доллар экспортувусту калбартыры моон соңгаар улам бергеҗээр деп бодаар үндезиннерни берип турар-дыр» деп Гэйтскелл чугаалаан.

Тургустунуп келген байдалдан уштунуп үнер арганы тып алыр деп англи бөлүктерниң оралдажыышкыннарын көрүнчүктелдирбишаан, «Обсервер» солун болза, «доллар зоназындан кызылтасты болгаш чигэтти киирериндеп Англияның хамаарылгазын эвээжедири-биле» элээн хөй хемчегларни ап чорударын саналдаан.

Бо бүгү үүлдер Катышкан Штаттар биле капиталистиг делегейниң өске чурттарының аразынга күштүг чөрүлдәәлерге чедирбейн барып шыдавас, база ындыг чөрүлдәәлерге чедириг-даа турар.

Бо талазы-биле «Нью-Йорк таймс» солуннуң бижээн үүлү кончуг характерлиг. «Дузаламчы» эвес, а садыглажыышкын» деп лозунгуга эвилелчилерниң (АКШ-тың «эвилелчилериниң» — М. А. идегели шын зыкпайн турар. Бүдүрүлгениң өскенинин хемчээли-биле, база делегей рыноктарынга Германия биле Японияның келгени-биле чергелештир эвилелчилерниң аразынга экономиктиг харылзааларга адаанналышкын болгаш дүшкүүрел улам өзер апаар» деп ол солуннуң корреспондентизи Рестон май 3-те бижээн.

АНГЛИ-ЕГИПЕТ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАРНЫҢ ҮЗҮЛГЕНИ

Англия биле АКШ-тың эрге-ажыктары үскүлежип турар чер—Суэц канал зоназында дүшкүүрлүг чорук база катап күштели берген. Англи шериглерни Суэц канал зоназындан үндүрериниң дугайында апрель 27-де эгелээн англи-египет чугаалажыышкыннар май 6-да үстүнгеп.

Каирге чугаалажыышкыннарга талаларның туруштары кандыг-кандыг турганы? «Аль-Ахрам» деп египет солуннуң бижип турары-биле алырга, Египет болза, камгаладлың кандыг-даа төлевиледдериндеп хамаарылга чокка (ортаакы чөөн-чүк командылалы дээр командылал төргүлүг төлевиледдерни ынчап турары ол—М. А.) англи шериглерни чугаа чокка үндүрерин негеп турар.

Англичаннар боттарының шериглерин үндүрериге чөпшээрежип турганнар, ынчалза-даа олар болза, «Лондондан айтыышкыннар ап, боттары ажыл чорудар талазы-биле хостуг» ынды-ла дээрге алды муң англи шериг тускай эртемниглерин Суэц канал зоназынга хевээр артыырын негеп турганнар. Өскээр чугааларга, Суэц канал зоназында шериг базазының талазы-биле англи контрольду хевээр тургузарының дугайында чугаа чорун турган.

Англи негелдени Египет хүлээп албаан. Суэц болза, база египет болуп турар, база оны ажаарын египет армия бодунга алыр ужурлуг дээрзин Египет барымдаалап турган.

Илдең көстүп турары дег, мыыңай удурланышкак апарган талаларның бодал туруштары тодаратынган соонда Каирге болган ужуражыышкынның киржикчилери чугаалажыышкыннарны үзүп кааннар.

Даштыкы парлалганың дыннадыгларыбиле алырга, англи-египет чугаалажыышкыннарның буурап дүшкенин шериг-стратегтиг болгаш экономиктиг улуг ужурдузалыг Суэц канал зоназының районунга тергиидел дээш Англия биле АКШ-тың чорудун турары каржы-дошкун чажыт демиселинге холбаштыр көрзе чогуур.

Суэц канал зоназындан англичаннарның «чораны» дээш оон орну кылдыр «ортаакы чөөн чүк командылалы» дээр командылалга киреринин АКШ биле Англия Египетке шудургу саналдап турары билдингир болгай.

Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн-чүк чурттарының, оон иштинде ындыг «командылалга» удурланып турар Египеттің калбак хөй-ниитизиниң хайныышкынныг чугаалажып көрүп турарындан көөрге, Египетте англи эжелелдің үргүлчүлээринге, оон кырынга америк эжелелди база тургузарынга чедирип болур «катышкан» камгалалдың уржуктарының дугайын ол чурттарда билип турар. Англи болгаш америк дипломаттарның аразында чажыт демисел харын ол айтырыгны долгандыр—Египетти эжелеп чагырарының талазыбиле бир дугаар чер кымга хамааржыр ужурлуг дээр дугайында айтырыгны долгандыр чорун турар.

«Сөөлгү хүннерниң дургузунда англичаннарның каразыышкыны күштели берген... Суэц канал зоназының талазы-биле оларның туружун американнар деткип турар дээрзинге англичаннар кажан-даа 100 хуу бүзүреп турбааннар» деп «Нью-Йорк таймс» солуннуң Парижте корреспондентизи Сульцбергер бижээн. Сульцбергерниң херечилеп турары-биле алырга, Англияның туружун деткип турарын Вашингтон Каирге четчири-биле билиндирип турар дээрзинге англичаннар бүзүревейн турарлар.

Мону барымдалааш, Каирге чугаалажыышкыннарга англи тала болза, «Аль-Ахбар» солуннуң демеглеп турганы ышкаш, чайланып алырынче, таарыштыр чугаалажып алыр арганы алырынче чүткүп турган.

Чоокта чаа египет премьер-министр Нагиб чүве чугаалаан, Суэц канал зоназындан англи шериглерни үндүрериниң дугайында чугаалажыышкыннарга хамаарыштыр мынча деп медеглээн: «Бистің төлевилээн оруувустан чайлавас деп шиитпирлээн бис... база кажарлаашкынларны шыдажып эртпирип турбас бис».

Англи премьер-министр Черчилль общиналар палатазынга май 11-де кылган чугаазынга египет премьер-министриниң туружунуң дугайын чугаалаан, ол «өскелерниң айтып берииишкининге чагыртпайн турар» деп медеглээн.

Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн-чүктүң чурттарының улустары ол районнуң «катышкан камгалалының» империалистиг планнарынга удурланып турар. Сирияның хөй-ниити ажылдакчылары боттарының ол айтырыг талазы-биле чоокта чаа кылган кыйгырынга мынча деп медеглээннер: «Империалистерниң сорулгазы тодаргай; олар болза, Марокконда болгаш Тунисте национал шимчээшкинни базар, Нилдиң уинунга эжелеп чагырылганың ёзу-чурумун хевээр тургузар, араб чурттарга боттарының тергиидели быжыглаар болгаш оларның девискээрлерин тулчуушкуннарның шөлдери болгаш агрессияның плацдармары кылдыр хуудурар деп турарлар... Араб улустар «катышкан камгаладың» төлевилелин боттандырарынга шаптыктаар деп долу шиитпирлиг».

ДЕ ГОЛЛЬ СЦЕНАДАН «ДҮЖҮП ЧЫДЫР»

«Француз улустуң катыжыышкыны» (РПФ) деп адаар 1947 чылда тургустунган реакциялыг партияның баштыңы де Голль болза, оон партиязы кандыг-даа соңгулдаларга моон соңгаар киришпес болгаш РПФ-ниң Национал хуралда база республика чөвүлелинде фракциялары дүшкен деп май 6-да медеглээн.

Моон эгелээш парламент «комбинацияларынга» боттарының мурнундан киржир эргени дегольчу депутаттарга тывыскан.

Де Голль черле политиктиг аренадан үнүп турар деп бодал Францияның буржуаз парлалгазында калбаа-биле нептерен турар. Чуртка чоруткан сөөлгү муниципалдыг соңгулдаларга оон партиязының аштырыышкынын аваа чылдагаан кылып турган.

Соңгулдаларга де Голль шынап-ла улуг аштырыышкынга таварышкан дээрзинге өпшээрешпейн барып болбас. Чижээ, РПФ-ден соңгутурган муниципалдыг чөвүлелчилериниң хуузу 9 муң ажыг чурттакчылыг хоорайларга барык 29 хуу турганынан 10 хуу чедир кудулап баткан.

Ынчалза-даа Франциядa болуушкуннар болза, де Голльдуң сценадан дүжүп чорутканының дугайында бодалды быжыы-биле барымдалаар кандыг-даа үндезилел бербейн турар. Эң-не улуг дээрге-ле ол... көжеге артынче чоруй барганы ол болур. «Ороор-Се матэн ле пэи» деп буржуаз солунга Робер Бониниң де Голльду «кур куш» деп адааны билиндириишкин чок чүүл эвес болуп турар.

РПФ-ниң буурап дүшкенин миннириндеп зигыда, де Голльдуң медеглели болза, Франциядa «фашистиг айыылды чажырып чаар» сорулгалыг кажар-арга база болуп турар деп де Голльдуң дүжүп чорутканының дугайында «шуугаазыннарның» эдис утказын «Юманите» солун ынчаар тодаткан.

Амгы француз чазактың политиказы улустуң калбак массаларының улам улуг киленээшкинин хайныктырыпкан үеде кажар-оптарны кылырда эптиг болзун дээш РПФ-ниң баштыңы бодунуң шаг-үезин манап, көжеге артынче чаштына берген.

Оон-биле кады француз реакцияның күштериниң чаартынып бөлүгленчип турарының дугайында чугаа чорун турар, ылаңгыя дегольчу депутаттарның ажылын «хостуг» кылыр деп де Голльдуң шиитпири олче угланган болуп турар. Моон соңгаар олар де Голльдуң «европа армиязынга» удур авыязстыг медеглелерин-даа барымдалавайн, боин болгаш париж шериг керээлерин күштүг боллуары дээш бадылап болурлар.

Ынчалзажок, де Голль ышкаш, олар база-ла француз улустуң санал-оналын тооп көрбес аргажок апаарлар.

М. АФОНИН.

Кыдат Улус Республикада

ПЕКИН. Кыдаттың үлетпүр бүдүрүлгелериниң тудугларында Кыдаттың Коммунистиг партиязының 32 чыл оюнга чедишкинниг ужуражыры дээш чарыш калбарган. «Женьминьжибао» солуннуң медээлеп турары болза, Аньшаньның металлургия комбинадында тудуушкун ажылы чедишкинниг чорун турар. Тудугнуң 60 муң тудугжулары ажылдың планын ажыр күүседири дээш чаржып турар. Ажылдың бүгү хемчээли эрткен чылдагызындан барык-ла ийи катап хөй. Эрткен чылын тудуп эгелээн улуг прокат заводунуң, кан хоолайлар кылыр заводтуң тудуунда аңгыда прокат цехин, № 7 домна печказын, шой эвилдериниң бир дугаар цехин, баштайгы прокаттың цехин чаарты болбаазырадып кылыры боттанып турар. Бүгү-ле заводтар болгаш цехтер мурнакчы техникалар-биле чепсегленип турар.

Аньшаньның металлургия комбинадының тудугжулары улуг Совет Эвилелинин ак-сеткилдиг техниктиг дузаламчызын ап турар. Тудугнуң эң чугула черлери мурнакчы совет техниктиг норма ёзугаар төлевилетинген. Кол дерилгелер болза, Совет Эвилелинден кээп турар бирги чергениң автоматтары болур. Аньшаньның металлургия комбинадының тудуунга чурттуң 40 ажыг заводтары киржип турар деп солун демеглеп турар.

«Дунбэйжибао» солуннуң медээлээни болза: Фусиненің даг эргелелиниң Хайчжоусь хөмүр даш карьериниң тудугжуларының коллективи Кыдаттың Коммунистиг партиязының 32 чыл оюнуң хүнүнде —июль 1-де карьерни ажыглалга киирер дээш чаржып турар.

ПЕКИН. Сөөлгү бүдүн чартык чылдың дургузунда Кыдатта пес-таавы үлетпүрүнүң бир каш бүдүрүлгелери ажыглалда кирген. Эрткен чылдың төнчүзүнде күрүнениң Уханьда фабриказын ажылдадып эгелээн. Харейньниң хендир кылыр комбинады ажыглалга кирген. Хэбэй провинцияның Ханьданьда пес-таавы фабриказын чоокта чаа ажыглалга дужааган, Хэнань провинцияның Чэньчжоуда пес аргыыр фабриказының тудуун барык-ла долузубиле доокан.

Ам бо үеде пес-таавы үлетпүрүнүң чаа бүдүрүлгелериниң тудуун чорудып турар. «Хэбэйжибао» солуннуң медээлеп турары болза, бо чылдың январьда Хэбэй провинцияның Шицзячжуань хоорайда хөвен-саазын кылыглыг пес кылыр улуг фабриканың тудуу эгелээн.

(СЭТА).

Кореяда тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннар

Кореяга тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарда корей-кыдат делегация моон адаанда дынадыгны парлаан:

Ийи талаларның делегацияларының мөй 16-да хуралынга корей-кыдат таланың делегациязының баштыңы генерал Нам Ир амгы чугаалажыышкыннарның үндезинин үрээр деп өске таланың оралдажыышкынын шиитпирлиг бурруу шапкан. Шуут дедир чандыртынмас туттурган шериглерни оларның дедир чанарының дугайында айтырыгны чөптүг таарыштырары-биле нейтралдыг күрүнелерже шилчидери болза, амгы чугаалажыышкыннарның ийи талаларга чөпшээрежитинген үндезини болуп турар деп генерал Нам Ир айыткан. Ынчалза-даа корей Улустуң армиязының шуут дедир чандыртынмас туттурган шериглери өске таланың шериг контролюнуң адаанда турар районга «ол черинге хостатырган» турар ужурлуг дээр дугайында мугулай үүлдү өске таланың мөй 13-тегги саналында кандыг-даа үндезилел чокка идип үндүрүп турар. Өске таланың ол-ла саналы кыдат улустуң эки-турачыларының шуут дедир чандыртынмас туттурган шериглерин дедир чандырарынга күш-биле шаптыктаарын, азы күш-биле тулуп тургузарынче угланган хемчегларни көрүп турар. Бодунун чөпшээрежип турарының дугайын өске таланың хөй удаа медеглеп турганы чугаалажыышкыннарның ол үндезининден долузу-биле ойтаап турарын бо чорук көргүзүп турар, база ол чорук көл айтырыгларны чугаалажып көөрүнче болгаш таарыштырарынче киреринге чугаалажыышкыннар чорудуп турар ийи талаларга шаптыктап турар.

Генерал Нам Ирниң ол медеглелинге өске тала харыылаваан, ынчалза-даа делегацияларның хуралдарын май 20-ге чедир үш хүн дургузунда чапсаарлаарын саналдаан.

Кореяга тайбыңчыдылганы чедип алыр дээш, корей-кыдат тала улуг күжениишкиннерни хөй удаа кылып турган—чүгле туттурган шериглерни дедир чандырарының хемчегларининиң, хуусаазының болгаш чепсектериниң талазы-биле илдең дужуп берииишкиннерни кылып турган эвес, харын ийи талаларның аразынга дугуруштунган чугаалажыышкыннарның үндезинин барымдаалавышаан, бүгү-ле чүүлдерни кылып турган, а ол ышкаш ийи тодаргай саналларны база киирген деп генерал Нам Ир оон соонда чүве чугаалаан медеглээн. Бир эвес өске тала бодунуң медеглеп турары дег Кореяга тайбыңчыдылганы чедип алырын күзеп турар болза, амгы чугаалажыышкыннарның үндезинин барымдаалавышаан, бүгү-ле чүүлдерни кылыр турган, а ол ышкаш ийи тодаргай саналларны база киирген деп генерал Нам Ир оон соонда чүве чугаалаан медеглээн. Бир эвес өске тала бодунуң медеглеп турары дег Кореяга тайбыңчыдылганы чедип алырын күзеп турар болза, амгы чугаалажыышкыннарның үндезинин үрээринче угланган бодунуң мугулай саналын-даа, туттурган шериглерни күш-биле тудуп тургузарынче угланган хемчегларин-даа камгаларының кандыг-даа үндезини өске талада чок деп генерал Нам Ир демеглээн.

Административтиг болдар талазы-биле үш хүн дургузунуң чапсарын кылыр деп өске таланың саналынга генерал Нам Ир чөпшээрешкен. Бодунун туружун өске таланың эде көөрүн, чугаалажыышкыннарның үндезинин үреп турар удур саналларын боттарынга дедир тыырттып алырын, база корей-кыдат таланың саналынга үндезилээш Кореяга тайбыңчыдылга дугайында дугуржулгага ат салырынга оралдадыышкын чокка чөпшээрежирин ол саналаан.

(СЭТА).

Кореяга тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарга холбаштыр

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң Паньмыньчжоньдан дыннадыын ёзугаар алырга, эвилелчилерниң саналын корей-кыдат тала «шын эвес билген, азы сагыштыы-биле шын эвес тайылбырлап турган» деп КНО-нуң командылалының кол төлөөзи генерал-лейтенант Гаррисон май 15-те хурал сөөлүнде корреспондентилерге медеглээн. Ынчалза-даа Гаррисонуң чугаазы-биле алырга, эвилелчилерниң планы болгаш коммунистерниң планы бот-боттарының аразында долузубиле чөрүшкек болуп турар деп коммунистер медеглээрге, ол оларның-биле чөпшээрешкен болуп турар.

ЛОНДОН. Паньмыньчжонга кылдынган «чаа чазыгларны» «Манчестер гардиан» солун демеглээн деп Рейтер агентилели дамчыдып турар. Туттурган корей шериглерни дораан хостаар болгаш чүгле туттурган кыдат шериглерни дедир чандырылга талазы-биле комиссияга шилчидер дээр дугайында мелегей саналды американнар Кореяга тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарга чүге катаптай бергеннерил деп солун айтырып турар. «Ол саналды көдүрүп үндүрери дээрге, сөзүн үрээнинин талазы-биле буруудадыышкынны (үндезилелдиг-даа, азы үндезилел чок-даа болза) биске дөгээр арганы бээри болур» деп солун бижээн. (СЭТА).

СПОРТ

Бут-бөмбүүнүң талазы-биле чурттуң бирги чери дээш

Май 14-те Москвага «Сталинец» стадионга «А» класстың командаларының аразынга бут-бөмбүүнүң талазы-биле чурттуң бирги чери дээш ээлчеглиг маргылдаа болган. Найсылалдың «Торпедо» деп спорт ниитилелиниң командазы Харьковтуң «Локомотив» деп спорт ниитилелиниң командазы-биле ужурашкан. Оюн Москваның торпедочуларының тиилелгези-биле 2:0 болуп доозулган.

Ленинградтың Киров аттыг стадионунга бут-бөмбүүнүң талазы-биле чурттуң бирги чери дээш маргылдаа болган. Ленинградтың «Динамо» деп спорт ниитилелиниң командазы Куйбышевтің «Крылья Советов» деп спорт ниитилелиниң командазы-биле ойнаан. Оюннуң түңнели 1:0 болуп, «Крылья Советов» деп спорт ниитилелдің командазының тиилелгези-биле доозулган.

Май 15-те Москвага төп «Динамо» стадионунга «А» класстың командаларының аразынга бут-бөмбүүнүң талазы-биле чурттуң бирги чери дээш ээлчеглиг маргылдаа болган. Москваның «Динамо» болгаш «Спартак» деп спорт ниитилелериниң командалары ойнаан.

Санны динамочулар ажыткан. Часпарлаашкынынга чедир беш минута артканда 11 метр черден тевер эрге алган спартакчылар харыы кыдыр бир киир тепкеннер.

Часпарлаашкын соонда оюн чидигленген. Санны каш катап өстүрериниң аргазы спартакчыларга турган. Ынчалза-даа шын эвес ойнаанындан чедишкин чедип шыдаваннар. Оюннуң ийиги чартымында 27 минута хире болганда спартакчыларның төп халдакчызы Симонян база бир каттап киир тепкен, ынчангаш сан 2:1 апарган.

Динамочулар бүгү күжүн үндүрүп, оларга дүрген чедип алыр дээш ораалдашканнар. Динамочуларның төп халдакчызы Ильин спартакчыларның талазынче ийи дугаар санны киир тепкен.

Маргылдаа 2:2 санныг болуп, хайымнажып доозулган.

(СЭТА).

Бокс талазы-биле Европаның бирги чери дээш маргылдаанын ажытынганы

ВАРШАВА. Бокс талазы-биле Европаның бирги чери дээш маргылдаа май 17-де Варшавага байырлыы-биле ажытынган. Маргылдаага Европаның 19 чурттарындан 119 боксёрлар келген: ССРЭ, Англия, Австрия, Бельгия, Болгария, Чехословакия, Финляндия, Франция, Ирландия, Герман Демократтыг Республика, Норвегия, Барыын Германия, Польша, Румыния, Шотландия, Швеция, Венгрия, Италия, Югославия.

Варшаваның Улус Совединиң Президиумунуң даргазы Ежи Альбрехт болгаш бокска ынакшылдыгларның Бүгү-делегей ассоциациязының даргазы дээрги Гремо олар маргылдаанын киржикчилеринге байыр чедиргеннер.

Төнчүзүнде улуг концерт болган.

ВАРШАВА. Май 18-те Варшаваның эң улуг спортчу залынга бокс талазы-биле Европаның бирги чери дээш маргылдаа эгелээн. Маргылдааны олимпий системазын ёзугаар эрттирер. Улуг залды маргылдаанын киржикчилери чурттарның национал туктары-биле болгаш күрүне суддеери-биле каастап каан.

Сейм депутаттарының оргкомитединиң даргазы Владимир Речек маргылдаанны ажытпышаан, келген боксёрларның командаларынга байыр чедиргеннер.

Оон соонда бокска ынакшылдыгларның Бүгү-делегей ассоциациязының даргазы Гремо байыр чедирип чүве чугаалаан.

Польшаның национал гимнизинин үнүчүн аваа-биле маргылдаанын ажытынганының дугайын медээлээн тук көдүрүп үнген.

Май 18-те эрткен ужуражыышкынга киришкен эң-не чиик дензилиглер болза: Базель (Барыын Германия) Добрескуну (Румыния) уткан, Карри (Шотландия) Карпаттини (Венгрияны) уткан, Булаков (ССРЭ) Лиммонени (Финляндия) уткан.

Чиик дензиге Хамалайнен (Финляндия) Мольнерни (Венгрия) уткан, Николов (Болгария) Шиданны (Барыын Германия) уткан.

Совет боксёр Степанов Югославияның бокс ёруу Зданович-биле ужуражыышкынын эки темпиге эрттирген. Тиилелгени совет боксёр Степановка судьялар чаңгыс эпсеткилдиг тывыскан.

Мак Нелли (Ирландия) биле Мартеннин (Франция) ужуражыышкыны Мак Неллиниң тиилелгези-биле доозулган.

Петржин (Чехословакия) биле Смайлинин (Шотландия) ужуражыышкыны Смайлиниң тиилелгези-биле доозулган.

Маргылдаага 5 муң хире көрүкчүлер киришкеннер.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редакторнуң оралакчызы Д. О. БЕГЗИ.

Областың кино экраннарында

деп чаа уран-чечен кино-шиини үндүрүп эгелээн.

А. Н. Островскийниң комедиязы.

Ленинградтың Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг А. С. Пушкин аттыг Академиктиг шии театры ук кино-шиини тургускан.

Ленин орденниг «Ленфильм» киностудиязы 1953 чылда бүдүрүп үндүрген.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7 ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң — 2—88; харыысалгалыг секретарьның 4—98; пропаганда болгаш агитация, уран-чүүл, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң 8—68, иштики информация, бухгалтерияның — 8 — 65

ТС01864. Облкуускомнуң типографиязы